

klasse

Gezondheid!

Een exclusieve enquête bij 10.000 jongeren.

ommer

Melk

Koekjes

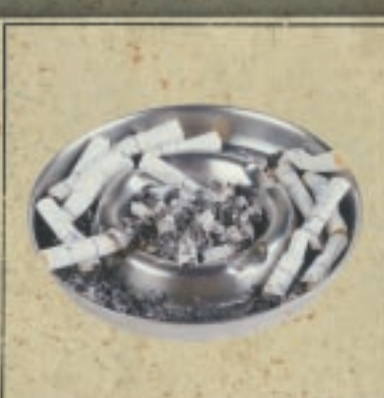
Rock

endo

Hamburger

Peuk

Pillen

isie

Jobs

Chips

Pint

dio

e-mail

Nike

Shag

Hoe gezond zijn onze jongeren?

Ze zijn te dik. Ze bewegen niet genoeg. Ze eten meer chips dan boterhammen. Ze hangen uren voor de televisie en aan hun computerspelletjes. Dat is het beeld dat je vaak krijgt van de Vlaamse jongeren, anno 1994.

En wie ze elke dag op de schoolbanken ziet zitten, zal dat beeld soms bevestigen. Jongeren klagen over hoofdpijn, zijn sneller ziek, voelen zich futloos en vermoeid. Bovendien wordt er (achter hoek en kant?) blijkbaar duchtig gerookt en her en der duiken dronken leerlingen op in de klaslokalen.

VIZIER

Hoe zit het precies met de gezondheid van de leerlingen en met hun (on)gezond gedrag? **KLASSE** publiceert de eerste resultaten van een grootscheepse enquête bij meer dan 10.000 Vlaamse jongeren tussen 11 en 17 jaar. Dit onderzoek vindt om de vier jaar plaats voor de Wereldgezondheidsorganisatie. In 1990 deed Vlaanderen daar voor het eerst aan mee. We kunnen dus al een beetje vergelijken. Bovendien loopt het onderzoek in 24 landen. De volledige resultaten verschijnen pas over enkele maanden in een speciaal rapport maar de Vlaamse leerkrachten krijgen met dit **VIZIER** al een vooruitblik.

Tien trends

- De eerste sigaret komt steeds vroeger en ze roken steeds meer.
- Het alcoholverbruik neemt lichtjes af bij de jongens maar stijgt bij de meisjes.
- In vier jaar tijd is het gezondheidsgevoel van de jongeren sterk gedaald.
- Ze slikken steeds meer pillen, vooral tegen hoofdpijn.
- Amper de helft eet nog dagelijks groenten, een daling met 20 % tegenover 1990.
- Hamburgers en frieten zitten in de lift.
- Steeds minder jongeren doen na school nog aan sport.
- Ze kijken steeds meer TV: 42 % kijken 2 à 3 uren per dag.
- Zo'n 13 % voelen zich vaak eenzaam, 17 % vinden dat ze te veel tijd alleen moeten doorbrengen.
- Eén derde van de leerlingen heeft een hekel aan school en één op de vijf is bang van een of meer leerkrachten.

De probleemgroep situeert zich op veel vlakken bij de 15-jarigen.

Kan de school trouwens iets doen aan de gezondheid van de jongeren die haar zijn toevertrouwd? Tenslotte spelen de gewoontes van de ouders een grote rol. Toch staan de cola-, chips- en snoepautomaten vaak ook op school («brengt geld in het laatje») en kan alcohol-, drugs- en tabakpreventie niet vroeg genoeg beginnen.

We legden de resultaten van het onderzoek voor aan **PROGES**, de Vereniging voor Promotie en Gezondheid op School. Deze vereniging begeleidde twee jaar lang een aantal projectscholen die een concept voor een gezonde school uitprobeerden. Nu kunnen scholen in een netwerk stappen waarin ze elkaar inspireren om uit te groeien tot een school die zowel oog heeft voor de lichamelijke als voor de geestelijke gezondheid.

De zorg voor de gezondheid van de jongeren kreeg vanaf 1980 een gecoördineerde aanpak dankzij de oprichting van de stuurgroep Gezondheidsvoorlichting en -opvoeding (**GVO**) in het onderwijs. Concreet luidt de opdracht: gezondheidsopvoeding in schoolverband integreren. Deze actie is een gezonde samenwerking tussen de Vlaamse ministers van Tewerkstelling en Sociale Aangelegenheden en Onderwijs. De cijfers die we nu publiceren ondersteunen hopelijk die actie.

Geen hapklare brok maar toch een dossier op uw gezondheid en op die van de leerlingen! ■

Cola

Friet

Snoep

Koffie

Volwassenen roken steeds minder maar bij de jongeren lijken de anti-tabak-campagnes minder succes te hebben. Roken als experiment blijft een manier om het anders-zijn uit te drukken. Daarentegen is het alcoholgebruik bij de jongelui relatief gedaald. In vergelijking met vier jaar geleden zijn er veel meer die niet eens hun lippen aan een glas met alcoholhoudende drank zetten.

Meer rook dan bier

Roken: steeds vroeger en meer

◀ **Grafiek 1** ▶ Jongens en meisjes steken steeds vroeger het eerste sigaretje op. Op 11-jarige leeftijd hebben nu al 19 % (12 % in '90) van de jongens en 6 % (4 % in '90) van de meisjes minstens één sigaret gerookt. Dit loopt op tot respectievelijk één derde en één vijfde op 13 jaar. Op 15-jarige leeftijd heeft al meer dan de helft gerookt. De cijfers stijgen in vier jaar tijd voor elke leeftijdscategorie, zowel bij jongens als meisjes.

◀ **Grafiek 2** ▶ De stijging is vooral opvallend bij de 15- en 17-jarigen. Het aantal dagelijks rokende jongens en meisjes op die leeftijd is in vier jaar tijd met meer dan één derde gestegen.

Er zijn een pak meer dagelijkse rokers in het technisch (TSO) en het beroepsonderwijs (BSO), ook bij de meisjes. In het algemeen secundair onderwijs (ASO) roken bij de groep 15-17-jarigen 18 % (12 % in '90) van de jongens en 15 % (14 % in '90) van de meisjes. In BSO zitten de meeste dagelijkse rokers met 31 % (29 % in '90) van de jongens en 19 % (17 % in '90) van de meisjes.

Peukjeszones

De dalende trend die we bij het rookgedrag van volwassenen merken blijkt zich niet door te zetten bij de jongeren. Het experimenteren met roken neemt zelfs toe in vergelijking met vier jaar geleden. Dit wil evenwel niet zeggen dat de huidige rokers van 17 ook op hun 25ste nog dagelijks hun onvermijdelijke sigaretjes zullen opsteken. Vier jaargeleden drukten al twee derde van de rokers boven de 15 jaar de wens uit ermee te willen stoppen! Misschien hebben de anti-rookcampagnes een uitgesteld effect. Leerlingen in het secundair onderwijs nemen graag risico's, experimenteren met afwijkend gedrag. Ze willen anders zijn dan de volwassenen in hun omgeving. Of ze houden zich aan de informele gedragsregels binnen hun eigen leeftijdsgroep.

Meer dan tien keer dronken geweest?

Preventieprogramma's zouden zich dan ook meer moeten richten op het experimenteelgedrag van de jongeren. Nu brengt de school vooral kennis over, over de risico's van het roken bijvoorbeeld. Maar deze manier van werken blijkt weinig of geen invloed te hebben op het gedrag.

In overeenstemming met de wet namen de scholen maatregelen: totaal rookverbod of afgezonderde ruimtes waar roken toegestaan is, te herkennen als een peukjeszone op de speelplaats.

LEEN VAN STRAETEN, PROGES: «Een van onze projectscholen hield een enquête over al of niet roken

op school. Een meerderheid stoorde zich niet aan het dichte rookgordijn. De gezondheidscoördinator, de directie en de meeste leerkrachten wilden dit gordijn echter veel ijler maken. Ze besloten een anti-rookdag te organiseren. Leerlingen, maar ook

alle leerkrachten, engageerden zich om die dag niet te roken. Een groep leerlingen nam interviews af over de motivering waarom personen al of niet rookten. Ze sloten de dag af met een oproep. Al wie nog rookte en wenste te stoppen kon mee helpen om een anti-rookgroep op te richten. De leden ondersteunden elkaar. Zelfs de ouders werden erbij betrokken. Het komt er echt op aan bij dergelijke acties iedereen te betrekken. De school kan hier toch wel een belangrijke rol in spelen».

Vier jaar geleden zeiden de jongeren al dat om te kunnen stoppen vooral de hulp van vrienden, een hulpgroep van leerlingen én voorlichting op school belangrijk zijn.

Drinken: minder aantrekkelijk

◀ **Grafiek 3** ▶ De meeste jongens en meisjes hebben op 11-jarige leeftijd al minstens één glas

alcohol gedronken. Toch drinken jongeren in het algemeen minder alcohol. In vergelijking met 1990 is vooral de stijging opvallend van jongeren die nooit alcoholhoudende dranken nuttigen. Bij de 11-jarigen steeg dat cijfer van 15 % naar 24 % (jongens) en van 14 naar 38 % (meisjes). Bij de 13-jarigen zijn er nu vier keer zoveel jongeren dan vier jaar geleden die nooit alcohol verbruiken en bij de 15-jarigen nog dubbel zo veel. Bij de 17-jarigen zeggen nu één op de tien jongens én meisjes nooit alcohol te drinken. Dat was vier jaar geleden respectievelijk nog maar 0 en 3 %! Wellicht is alcohol minder aantrekkelijk geworden als middel om afwijkend gedrag te vertonen, in tegenstelling met roken.

Als we de cijfers voor dagelijks en wekelijks drinken samentellen en vergelijken met vier jaar geleden stellen we voor de jongens bijna overal een (soms sterke) daling van het alcoholverbruik vast: op 11 jaar van 20 naar 14 %, op 13 jaar van 22 naar 16 %, op 15 jaar (een stijging!) van 41 naar 44 % en op 17 jaar opnieuw een daling van 74 naar 69 %.

Bij de meisjes zit die daling er ook wel in voor de jongsten: op 11 jaar van 8 naar 4 % en op 13 jaar van 12 naar 9 %. Maar de oudere meisjes zijn in vier jaar tijd meer alcohol gaan drinken: op 15 jaar van 25 naar 27 % en op 17 jaar van 31 naar 38 %.

Voor de jongens betekent alcohol meestal bier. Meisjes drinken dit minder maar zullen wel occasioneel wijn, aperitief of cider drinken. Wie regelmatig drinkt (minstens éénmaal per week) doet dit meestal in familieverband of onder vrienden. Van wie regelmatig drinkt zeggen ongeveer 10 % dit te doen als ze alleen zijn. Zich eenzaam voelen, problemen hebben, stressmomenten beleven, feestjes zijn allemaal redenen om meer te drinken.

◀ Grafiek 4 ▶ Dronkenschap kennen ze wel. Van de elfjarigen is één op de vijf één of meer keer dronken geweest. Bij de 17-jarige jongens is een zesde al meer dan tien keer met een kater thuis gekomen. Toch is het aantal jongeren met dronkenschap in vier jaar tijd aanzienlijk gedaald, vooral bij de jongsten. Op 15 jaar is het bij de jongens wat toegenomen en bij de meisjes wat gedaald! Vanaf 17 is het status-quo met vier jaar geleden.

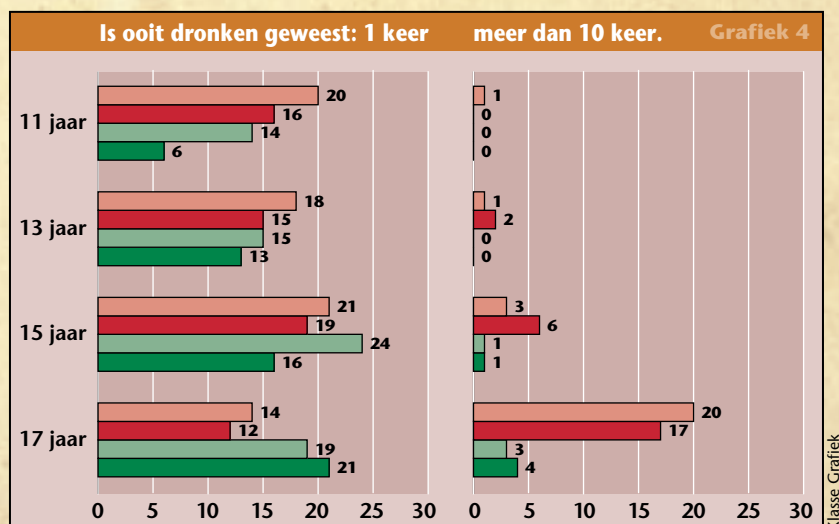
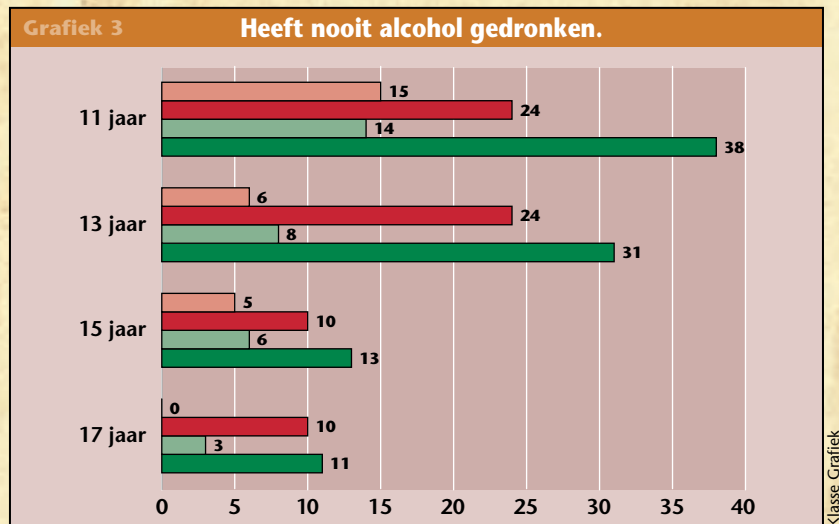
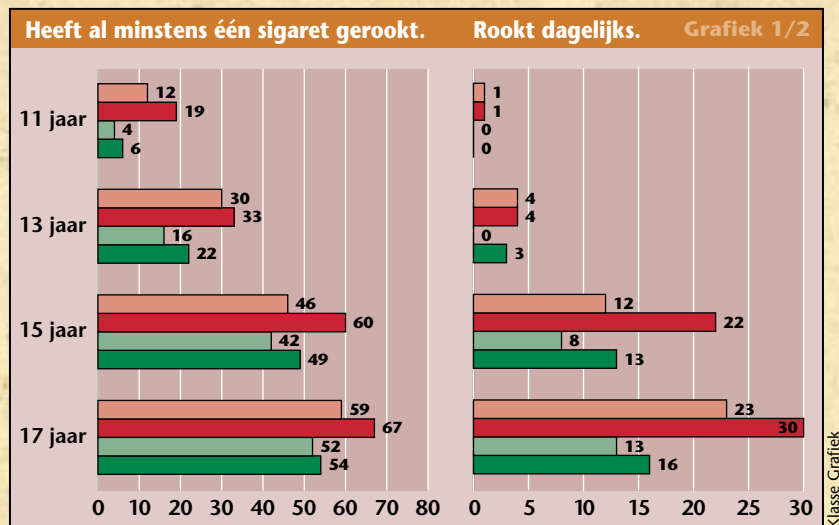
Het aantal keer dronken zijn bij jongens verschilt naargelang van de onderwijsvorm: in BSO zijn 15 % meer dan tien keer dronken geweest. In TSO en BSO ligt deze frequentie met 10 % iets lager.

Machteloos

HILDE VANDROMME, PROGES: «Alcohol is meer dan tabak gebonden aan het vrijetijdsleven. De school staat hier vrijwel machteloos. Bij roken is de boodschap eenvoudig: afraden! Bij roken bestaat immers geen matigheid. Jongeren kunnen we echter nooit de boodschap meegeven dat ze helemaal geen alcohol mogen drinken. De school kan alleen mikken op het bestrijden van buitensporig gebruik en aanzetten tot matigheid. Maar wat is hier matig zijn? Je kan de jongeren proberen te wapenen, ze argumenten geven als ze in het weekend met de auto zijn, vrienden meevoeren, matig willen zijn maar toch hun gezicht niet willen verliezen? Deze aanpak blijft een langzaam proces, een streefdoel. Het hoort ook bij de schoolcultuur: jongeren een stukje weerbaarder maken. Maar daar moet je niet alleen een geïnteresseerde leerkracht mee belasten. Dit aandachtspunt is vakoverschrijdend en zou ingeschreven moeten zijn in het schoolwerkplan.» ■

Alle grafieken naar leeftijd en in procent.

JONGENS 1990 MEISJES 1990
JONGENS 1994 MEISJES 1994

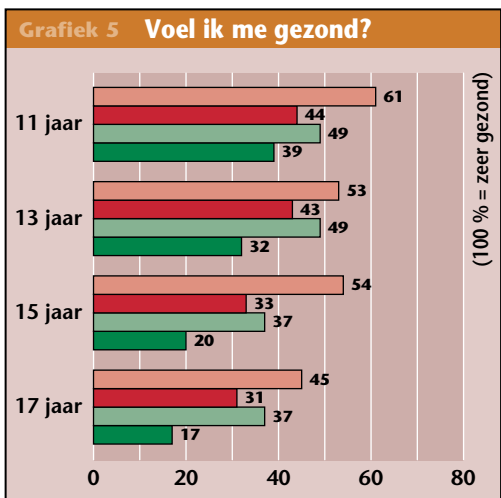
Klachten: ze voelen zich niet erg gezond

◀ **Grafiek 5** ▶ Het is zeer opvallend hoe veel minder jongeren zich nog «zeer gezond» durven noemen. In elke leeftijdscategorie is dat aantal zowel bij jongens als bij meisjes sterk gedaald. Toch is de daling het sterkst bij de meisjes. Vier jaar geleden durfden 37 % van de 17-jarige meisjes zich nog zeer gezond noemen, nu zijn er dat nog slechts 17 %. Eén tiende van hen noemt zich zelfs «niet erg gezond». Dat is bijna het viervoudige van vier jaar geleden. Er is op dit vlak niet veel verschil tussen ASO, TSO en BSO-meisjes. Bij de jongens is dat verschil er wel: in ASO voelen 36 % zich zeer gezond, in BSO 32 % en in TSO 27 %. In het algemeen stellen we vast dat jongens zich veel gezonder voelen dan meisjes maar dat dat gevoel met het ouder worden in beide groepen sterk daalt. Bij de 11-jarige jongens noemen 44 % zich zeer gezond, bij de 17-jarigen is dat 31 %. Bij de meisjes daalt dat cijfer van 39 % op 11 jaar naar amper 17 % op 17 jaar.

◀ **Grafiek 6** ▶ Vooral de zenuwen vallen op. Zowat een derde van alle jongeren heeft daar minstens één keer per week last van. Uitschieters: 11-jarige jongens (38 %) en 17-jarige meisjes (43 %, in BSO zelfs 50 %).

Bijna de helft van de 11-jarigen voelt zich minstens één keer per week erg zenuwachtig. Een gezonder schoolklimaat, met minder prestatiedruk voor iedereen, verbetert het ge-

Pillen, friet en cola

voel van welbevinden. Dat doet misschien ook de onverklaarbare buikpijn van heel wat kinderen verdwijnen. Of komt die van de frieten en de cola?

zitten op school?

Eén vijfde tot één derde van de jongeren voelt zich dikwijls futloos en vermoeid. Op dit vlak scoren de 17-jarigen het hoogst.

Van slecht humeur en geïrriteerdheid hebben tussen 22 en 30 % van de jongeren last. Meisjes meer dan jongens. Zo'n 15 % van de jongeren hebben slaapstoornissen.

Pillen voor pijnen

Blijkbaar gebruiken jongeren heel wat medicamenten, weliswaar weinig tegen zenuwachtigheid en slaapstoornissen. Ook voor maagpijn nog niet zo veel (alhoewel: 21 % van de 17-jarige meisjes).

Topper zijn de medicamenten tegen hoofdpijn. Bij de jongens neemt gemiddeld één op de

drie daar iets tegen in. Bij de meisjes ligt het gebruik aanzienlijk hoger en stijgt het met de leeftijd. Op 17 jaar neemt de helft al dergelijke medicamenten.

Het gebruik is de jongste vier jaar bovendien sterk toegenomen, vooral bij de jongens. Daarvan nam in 1990 ongeveer één vierde pillen tegen hoofdpijn, nu is dat al één derde. Bij de meisjes is vooral het gebruik toegenomen bij 15-jarigen (van 41 naar 48 %) en 17-jarigen (van 42 naar 50 %).

Dezelfde verschijnselen doen zich voor bij middeltes tegen hoest en verkoudheid. Aanzienlijk meer gebruik bij meisjes (tussen 25 en 38 %) dan bij jongens (rond de 25 %). Een sterke stijging tegenover vier jaar geleden: het gemiddeld gebruik is met één derde toegenomen.

Onverklaarbare buikpijn

HILDE VANDROMME, PROGES: «De scholen signaleren klachten als stress en angst steeds meer als een probleem. Dat wijst erop dat ook jongeren last krijgen van de prestatieaanspanning».

We stellen ook vast dat het begrip gezondheidsopvoeding breder is geworden. Vroeger beperkte zich dat tot veiligheid, voeding, fitheid... Nu snijdt men ook relationele aspecten aan zoals faalangst, gepest worden en allerlei psychosomatische aandoeningen. Sommige kinderen hebben een onverklaarbare buikpijn omdat zij de prestatiedruk van thuis en de school niet meer aankunnen. In de lagere school wordt haast elk kind klaargestoomd voor ASO. Daarom stelden sommige van onze project-scholen zichzelf in vraag. Als je werkt rond onderwerpen als pesten en stress die voor jongeren, leerkrachten en ouders geladen zijn, stel je ook het huidige maatschappijbeeld in vraag.

Scholen die werken aan gezondheid werken vooral aan hun klimaat. Ze leggen de klemtonen niet alleen op het leren maar ook op het zich goed voelen. Een school waar leerlingen én leerkrachten zich goed voelen

straalt die meerwaarde uit. Daar is tijd voor gezonde ontspanning. Langzamerhand kan dat een positief argument voor de ouders zijn. Maar scholen waar kinderen opgeleid worden om alleen maar goede cijfers te halen zullen er waarschijnlijk steeds blijven.

Eten: minder groenten en veel «charcuterie»

◀ **Grafiek 7** ▶ Amper de helft van de jongeren eet dagelijks groenten. Bij 11-jarigen zelfs maar 41 %. Dat gebruik is bovendien voor alle leeftijdsgroepen in vier jaar tijd gemiddeld gedaald van 72 naar 52 %. Ook fruit is minder populair geworden, al eten toch nog tussen 53 en 78 % van de jongeren elke dag een stuk fruit. Oudere jongeren eten in verhouding meer groenten en minder fruit.

Rauwkost staat maar bij één derde op het menu, kaas of yoghurt bij zo'n 40 % en bruin brood bij meer dan de helft.

Wat ongezond is, is blijkbaar lekkerder: zo'n 60 % eten elke dag ham of «charcuterie». Het gebruik van koffie is de jongste vier jaar aanzienlijk gedaald (gemiddeld van 40 tot 34 %). Het dagelijks eten van hamburgers en hotdogs is nog niet zo frequent maar dat aantal is in vier jaar tijd toch verdrievoudigd. Elke dag friet? Dat kan blijkbaar voor zo'n 12 % 11-jarigen. Dat gebruik is in vier jaar tijd verviervoudigd. De dagelijkse cola (of andere zoete frisdrank) is bij de jongens

ongeveer constant gebleven tegenover 1990: tussen 54 en 70 %. Bij de meisjes is het gebruik daarvan echter gevoelig gedaald (zo'n 7 % in vier jaar tijd).

Eén op de tien 15-17-jarige meisjes vindt zichzelf te dik. De helft van de jongens vindt zijn lichaamsgewicht goed. Bij jongens daalt het volgen van een dieet met het ouder worden: van 6 % op 11 jaar tot 2 % op 17 jaar. Bij meisjes neemt het diëten toe: 7 % op 11 jaar en 10 % op 17 jaar.

Dik en blubberig

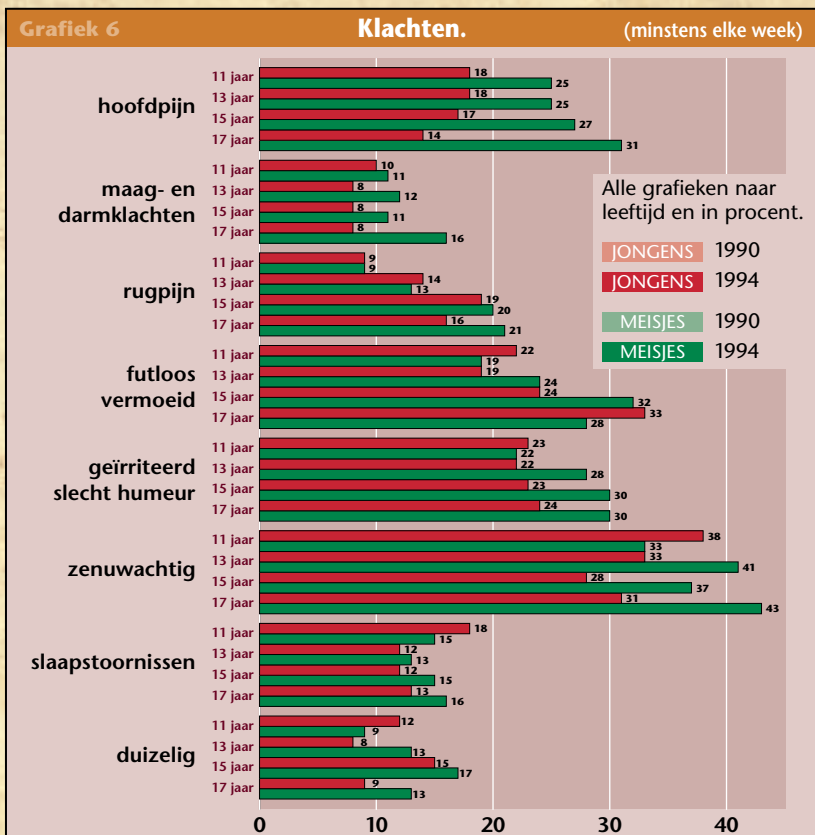
LEEN VAN STRAETEN, PROGES: «Een enquête in een secundaire school bracht aan het licht dat er vraag was naar vegetarische schotels en extra-rauwkost. Het aanbieden van een vegetarische schotel bleek financieel niet haalbaar. Tussen de ideeën kreeg de gezondheids- cel ook een aantal problemen voorgeschoteld. Hoe kon de dikke, blubberige saus wat veredeld worden? Hoe kon men de warme maaltijden, in afwachting dat ze opgediend werden, beter op temperatuur houden? Hoe kon men de presentatie aantrekkelijker maken? Elke school kan peilen naar verwachtingen en knelpunten en zich afvragen wat op tamelijk korte termijn, binnen de beperkingen van de begroting, kan worden veranderd. Vaak komt het er op neer om andere afspraken te maken met of betere voorwaarden af te dwingen van de cateringmaatschappijen die schoolmaaltijden bereiden.

Uit enquêtes blijkt dat de eetzaal vaak onaantrekkelijk, kaal en alles behalve uitnodigend is. Het is ook niet altijd gezellig als de kinderen in een vaste, alfabetische volgorde aan de tafels moeten plaatsnemen. Kleuters zitten soms verloren. Voor hen is een aparte hoek of lokaal aangewezen. De verantwoordelijkheid voor het afruimen of het netjes houden van de eetzaal kan best aan jongeren worden gegeven.

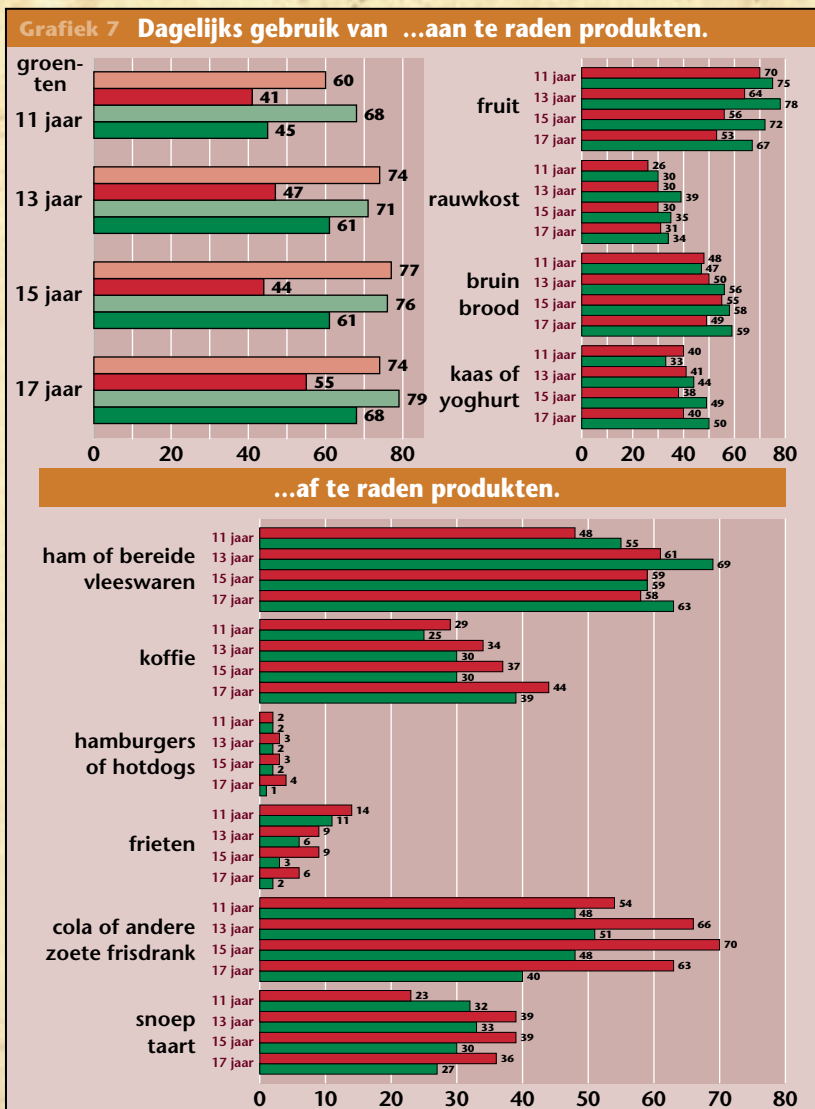
Drankautomaten zijn lokkers op school. Maar je kan ook gezonde dranken in het aanbod stoppen, zoals fruitsap en water. Dit alternatief moet evenwel gekoppeld zijn aan het schoolreglement dat verbiedt eigen frisdranken van thuis mee te brengen.»

Lunchpakket

HILDE VANDROMME, PROGES: «Het heeft geen zin jongeren de *Quick* of de *Mc Donald's* af te raden. Je moet een haalbare boodschap meegeven: je mag gerust eens frieten en een hamburger eten als dat maar geen gewoonte wordt. We moeten realistisch blijven. Overigens zou ik tegenover een maaltijd van dergelijke eethuisjes niet altijd een schoolmaaltijd durven te plaatsen. We hebben een analyse laten maken en in voedingskwaliteit moet zelfs een hamburger niet altijd onderdoen voor het aanbod op school. Kan je zeggen dat alles wat buitenshuis aangeboden wordt slecht is en dat ze alleen een bruine boterham met een plakje kaas mogen eten? Wij willen de jongeren erop wijzen dat ze een gezonde keuze kunnen maken, als ze dat willen. Ze kunnen bijvoorbeeld eens een lekker ogend rauwkostschoteltje proberen. De invloed van de school op de voedingsgewoonten is trouwens relatief. Via het kind kunnen we doorgeven dat het dagelijks voedingspatroon gezonder samengesteld kan worden. Maar daarmee veranderen we dat patroon nog niet daadwerkelijk. De invloed van de ouders en de eetgewoonten thuis is groot. Daarom is het nuttig de ouders te betrekken bij gezondheidsopvoeding. Geef op school eens een demonstratie van hoe je nu een degelijk lunchpakket samenstelt. Doe dat niet alleen op papier maar toon ook hoe het er echt uitziet. Hoe groot is dat? Welk brood zit erin? Hoe verpak je dat?» ■

Klasse Grafiek

Klasse Grafiek

Tussen angst en geluk

Hoewel de meerderheid van de jongeren zich gelukkig voelen hebben een derde van de leerlingen een hekel aan de school. Bovendien is één op de vijf bang van een of meer leraars.

Sport en vrije tijd: bezeten van computerspelletjes

◀ Grafiek 8 ▶ Het aantal sportbeoefenaars buiten de school is in vier jaren tijd sterk gezakt. Deden in 1990 nog 17 % jongeren dagelijks aan sport, dan zijn er dat nu nog maar 13 %. Er is vooral een sterke daling bij de jongste groepen. Alleen bij de 17-jarige jongens noteren we nog een stijging.

Aan de andere kant van het veld is het aantal jongeren dat zelden of nooit aan sport doet sterk toegenomen van 13 % in 1990 tot 20 % nu. Ook hier blijkt dat de jongsten niet meer meedoen. Dat belooft weinig goeds voor de toekomst.

Taxi

HILDE VANDROMME, PROGES: «Uit onderzoek blijkt dat hoe vroeger kinderen beginnen te sporten hoe groter de kans is dat ze later voortdoen. Maar de jongsten kunnen steeds moeilijker alleen naar de sportplaats. En op straat voetballen kan of mag niet. Waar moeten ze dus in een agglomeratie tot echt bewegen komen? Of in de gezinnen moet steeds iemand permanent beschikbaar zijn als taxidienst om de kinderen van hot naar her te voeren. Op woensdagmiddag staan zelfs leerkrachten daar gratis voor in.»

◀ Grafiek 9 ▶ Het aantal uren tv-kijken is de jongste vier jaar sterk toegenomen. Eén op de zeven jongeren (14 %) kijkt meer dan vier uren per dag naar TV. Dat aantal zware kijkers is de jongste jaren vrij constant gebleven (alleen iets meer jongens en iets minder meisjes). In BSO zitten zelfs 27 % van de 15-17-jarige jongens én meisjes vier uren of meer per dag voor de televisie. In ASO en TSO zijn dat vooral de jongens: zo'n 11 %.

Het aantal jongeren dat minder dan een uur per dag kijkt is sterk gedaald. Vier jaar geleden keek nog bijna de helft (49 %) minder dan een uur, nu is dat nog slechts 38 %. De grootste groep kijkt nu 2 à 3 uren per dag: zo'n 42 % (evenveel meisjes als jongens). Vier jaar geleden was dat nog maar 36 %.

Steeds minder jongeren doen aan sport.

Computerspelletjes zijn vooral in trek bij 11-13-jarige jongens. Nadien neemt de interesse af. Toch spelen nog gemiddeld 15 % van alle jongens méér dan vier uren per week met zo'n spelletje (4 % zelfs meer dan tien uren per week). De helft van de meisjes en een derde van de jongens raakt nooit een computerspelletje aan.

Verslaafd

HILDE VANDROMME, PROGES: «Tegenwoordig is er wel een relatie tussen het sporten en het vrijetijdspatroon. Buitenschoolse activiteiten omvatten niet alleen sport. Er is een verschuiving naar allerlei bezigheden zoals computerlessen volgen, naar de muziekschool gaan, video- en televisiekijken en verslaafd zijn aan computerspelletjes.»

Volgens een studie van de Britse universiteit van Cambridge zijn computer- en videospelletjes voor jongeren net zo verslavend als het gebruik van drugs of gokken voor volwassenen. Verslaafde kinderen beleven dezelfde euforie als druggebruikers. Kinderen kunnen ervan bezeten zijn. Zelfs als ze niet spelen zijn ze met hun gedachten bij de spellen.

Beleven: bang van leerkrachten

◀ Grafiek 10 ▶ Er zijn op dit vlak niet zo'n heel grote verschillen tussen de leeftijden en de geslachten. De overgrote meerderheid van de ondervraagden voelen zich over het algemeen gelukkig. Meisjes voelen zich wel iets vaker eenzaam dan de jongens, vooral vanaf 13 jaar. In BSO voelen 24 % van de 15-17-jarige meisjes zich vaak eenzaam. Dit is dubbel zoveel als het percentage meisjes in ASO en TSO. Ook 14 % van deze groep voelen zich niet gelukkig tegenover respectievelijk 9 en 5 % in ASO en TSO. Dit verschijnsel kan te maken hebben met een gebrek aan sociale en communicatievaardigheden van jongeren in het beroepsonderwijs. Volgens de onderzoekers weten we niet of ze echt eenzaam zijn of dit gevoel subjectief ervaren. Misschien hebben ze wel voortdurend mensen om zich heen maar voelen ze zich eenzaam omdat ze niet met anderen kunnen of durven praten over hun interesses.

◀ Grafiek 11 ▶ Eén derde van de leerlingen heeft een hekel aan de school: jongens meer dan meisjes, ouderen meer dan jongeren. Op 17 jaar

hebben meer dan de helft van de jongens en 40 % van de meisjes een hekel aan de school.

Eén op de vijf leerlingen is bang van één of meerdere leerkrachten (meisjes meer dan jongens).

In BSO zijn de jongens het minst bang van leerkrachten (8 % tegenover 13 % in ASO en 15 % in TSO) maar diezelfde jongens hebben wel iets meer schrik van andere leerlingen (10 %) dan in ASO (7 %) en TSO (6 %).

Bang

CHRIS MEESEN, PROGES: «Ik ben toch wel bezorgd bij de vaststelling dat zoveel leerlingen bang zijn van een of meerdere leerkrachten. Misschien zijn leerkrachten zich niet altijd bewust van hun impact. Of net wel! We zouden toch wel moeten werken aan de school als een leefomgeving en niet alleen als een plaats waar deskundigen aan ondeskundigen kennis doorgeven. Ook dat is een gezonde school.» ■

10.000 JONGEREN

Dit VIZIER is gebaseerd op de resultaten van de schoolenquête, uitgevoerd in het kader van de Wereldgezondheidsorganisatie. De WGO patroneert sinds 1982 internationaal onderzoek naar het gezondheidsgedrag bij jongeren. In 1990 nam Vlaanderen voor het eerst deel aan het onderzoek, samen met elf andere landen. In het voorjaar van 1994 vond de tweede enquête plaats waaraan nog 23 andere landen meewerkten.

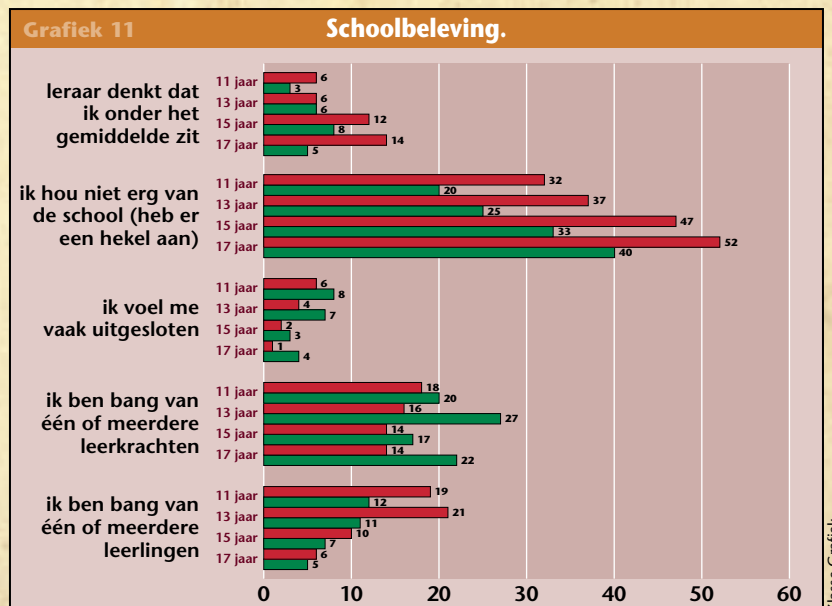
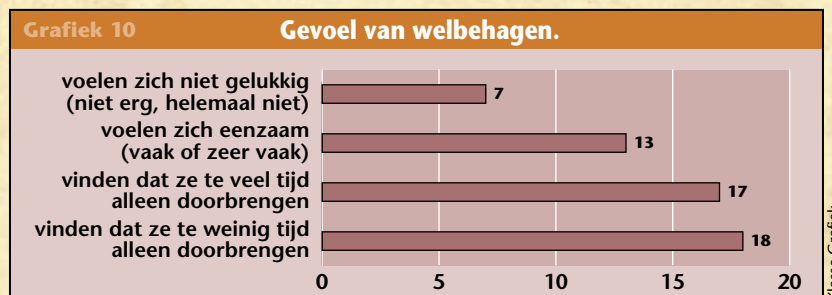
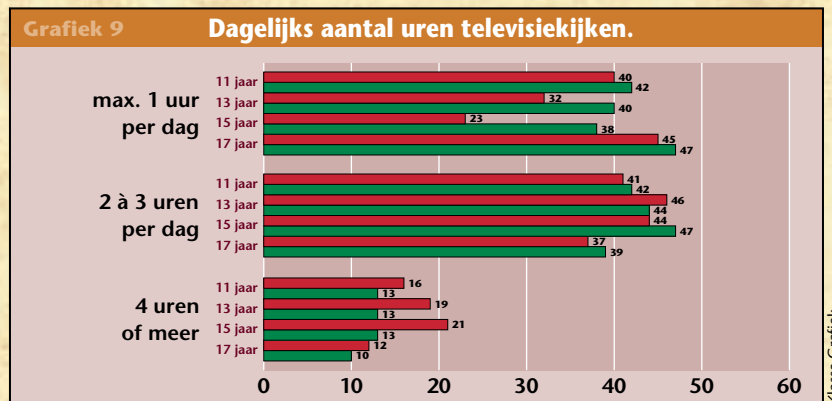
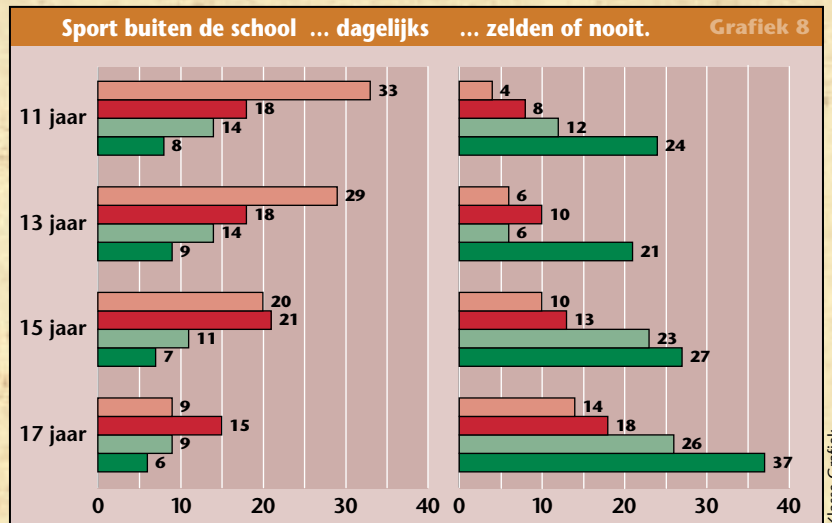
De studie werd uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in het gezondheidsgedrag en de leefstijl van adolescenten en om te begrijpen hoe jongeren hun gezondheid ervaren. Voor de representatieve steekproef kregen 10.414 leerlingen (46 % jongens, 54 % meisjes) een vragenlijst. Zowel de fysieke als de psychische gezondheid kwamen hierin aan bod. De resultaten van de enquête werden opgesplitst volgens geslacht en leeftijdsgroep (11-, 13-, 15- en 17-jarigen). De onderzoekers leggen er de nadruk op dat twee meetpunten, 1990 en 1994, te weinig zijn om echte trends waar te nemen. Daarvoor zijn minstens vier meetpunten nodig. Besluiten moeten we dus met de nodige voorzichtigheid trekken, wat niet betekent dat we de verschillen tussen de twee enquêtes moeten negeren. Er komen alvast belangrijke aandachtspunten naar voren.

Leona Detiège, Vlaams minister van Tewerkstelling en Sociale Aangelegenheden financiert voor Vlaanderen het onderzoek **Jongeren en gezondheid in Vlaanderen**. Het rapport verschijnt in het voorjaar. Hierin zijn alle onderzoeksresultaten gebundeld.

Meer informatie over de resultaten van deze schoolenquête krijgt u van de Vlaamse onderzoekers: Ruud Peeters en Els Van de Mierop - Vakgroep Epidemiologie en Sociale Geneeskunde - Universiteit Antwerpen (UIA) - Universiteitsplein 1 - 2610 Antwerpen - ☎ 03-820 25 20 - fax 03-820 26 40 en van Lea Maes - Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde - Universiteit Gent - UZ-Blok A - De Pintelaan 185 - 9000 Gent - ☎ 09-240 36 28 - fax 09-240 49 94.

Alle grafieken naar leeftijd en in procent.

JONGENS 1990 MEISJES 1990
JONGENS 1994 MEISJES 1994

«We willen douchen na de turnles en zeep in de toiletten om na gebruik de handen te kunnen was-

sen.»

De leerlingen weten

soms ook wel wat ze willen.

Gezondheidsopvoeding is meer dan alleen een aantal lessen in de klas. Aandacht voor de school als leer-, leef- en werkomgeving, betrokkenheid van alle participanten kenmerken het concept van de gezonde school. Uit het gezondeschoolenproject van PROGES groeit nu een netwerk in Vlaanderen. De gezondheidscoördinatoren van de deelnemende scholen inspireren hierbij elkaar. «En wij willen aerobics tijdens de middagpauze», verzuchten de leerlingen. Kan dat?

De

gezonde school

Als je voldoet aan tien criteriapunten mag je dan een erkenningsplaat van gezonde school aan de poort hangen om ouders te lokken?

HILDE VANDROMME, PROGES: Criteria zijn een verkeerde uitdrukking. Het gaat eigenlijk over de verschillende doelstellingen waar een gezonde school naartoe werkt. Dat blijft een uitdaging, een opdracht om voortdurend aan te werken. Aan die beweging komt geen einde. Het volstaat dus niet om bijvoorbeeld tien adviezen op te volgen.

PROGES, de Vereniging voor Promotie van Gezondheid op School, begeleidde gedurende twee jaar twaalf projectscholen rond het thema gezonde school. Dit gezondeschoolenproject is nu afgelopen. Zijn ze er echt gezonder op geworden?

LEEN VAN STRAETEN, PROGES: We hebben ze geen gesneden bruin brood gegeven. Ze hebben het concept van onderuit zelf moeten opbouwen. Er was geen model. De school bepaalde de bedding, de stroming en het debiet van de rivier zelf. PROGES leverde alleen water. Elke projectschool, zes in het basis- en zes in het secundair onderwijs, vertrok vanuit haar eigen situatie en niveau, bepaalde haar eigen ritme en bewaarde zo haar

eigenheid. Onze actie wil jongeren helpen een gezonde levenswijze aan te nemen, zowel lichamelijk als geestelijk. Maar onze aandacht gaat naar het hele schoolteam, directie, leerkrachten, personeel... We stimuleren hen om onder meer muren tussen klaslokalen, lesroosters en aparte vakken te doorbreken.

En lukte dat?

LEEN VAN STRAETEN: Op klasniveau is de grootste uitdaging gecoördineerd werken, na overleg gezamenlijk en complementair aan een thema werken. Voor deze klasdoorbrekende aanpak is een gezondheidscoördinator nodig, als een collega tus-

sen de andere collega's. Dus liefst niet de directeur. In grote scholen is het wel moeilijker om afspraken te maken. Eigenlijk hadden we de coördinatoren eerst een opleiding moeten geven in communicatietechnieken en hoe ze collega's kunnen motiveren. Ze moeten op drie niveaus kunnen werken. Eerst op het niveau van de leerkracht in de klas die les geeft over een gezondheidsthema. Ten tweede op het niveau van de school en het schoolbeleid waarbij relaties tussen leerlingen, leerkrachten en directie belangrijk zijn. Ten slotte is er het niveau van de lokale schoolgemeenschap waarbij ook ouders en PMS worden betrokken bij het project. Vanaf nu krijgen trouwens alle coördinatoren gepaste strategieën mee. Hoe begint een school er het best aan?

LEEN VAN STRAETEN: Door eerst het begrip gezondheid zo ruim mogelijk in te vullen. Je kan voor de actie geen eenvormig stappenplan opleggen want de ene school werkt vooral nog rond het fysiek welzijn en de andere werkt al projectmatig rond pesten. Onder leiding van haar coördinator voor gezondheidsvoorlichting en -opvoeding (GVO) kan een school beginnen met prioriteiten te bepalen die op korte termijn haalbaar zijn. Eén van de projectscholen verbeterde de hygiëne in de toiletten. Er kwamen om de twee dagen propere handdoeken. Vaak zijn het kleine acties maar waar iedereen meteen het effect van ziet.

Een mogelijk criterium is het opstellen van een schoolplan voor gezondheid. Een basisschool maakte een inventaris van alles wat te maken had met gezondheidsopvoeding. Achteraf ging de taakverdeling heel wat vlotter omdat er sluitende afspraken over «wie» en «wat» gemaakt konden worden. Soms moet het schoolreglement aangepast worden. Anderen trachten het zelfwaardegevoel bij de leerlingen te bevorderen.

Door ze gezonde evaluaties te geven?

LEEN VAN STRAETEN: Je kan niet werken aan een gezonde school zonder de leerlingen er volwaardig bij te betrekken en ze ernstig te nemen. Zij participeren, dienen voorstellen in, beslissen mee, maken verantwoorde keuzes. Zonder leerlingenparticipatie geen gezond schoolklimaat.

Het gezondeschoolenproject draaide proef voor een groter netwerk. Hoe zal dat concreet groeien?

LEEN VAN STRAETEN: Bij de eindevaluatie bleek de mogelijkheid om geregeld aan elkaar ervaringen uit te wisselen de meest motiverende factor. Daar-

Steeds minder jongeren doen aan sport.

om willen we in een tussenperiode de coördinatoren van de projectscholen inschakelen om het netwerk mee te helpen uitbouwen. Elke coördinator kan een *collegaschool* begeleiden. We denken dat de actie efficiënter verloopt als scholen zelf met elkaar contact opnemen in plaats van dat een overheid regels oplegt. Deze spontane samenwerkingsverbanden werken inspirerend en zijn wellicht de basis voor de uitbreiding van het netwerk naar zoveel mogelijk scholen.

Als ondersteuning sturen we in het voorjaar naar alle scholen een brochure. Zeker geen *receptenboek* maar veeleer een ideeënboek met concrete voorbeelden, foto's, mogelijke initiatieven... Een opwarmer dus als oproep voor scholen die mee in het netwerk willen stappen.

Voorts willen we een analyse-instrument opstellen waarmee een school haar eigen project kan bijsturen. Daar werken we nog aan maar in afwachting kan elke school met gezonde interesse contact opnemen met PROGES. Wij geven dan wel adressen van beschikbare gezondheidscoördinatoren door.

De gezonde actie

- **Leefsleutels voor jongeren** - teksten, didactisch materiaal, tekeningen enz. rond drugs, alcohol en roken (voor leerlingen van 12-14 jaar) - Lions-Quest - Hundelgemsesteenweg 1 - 9820 Merelbeke - ☎ 09-230 38 69 - fax 09-231 96 60 - zie ook *Dynamo2*
- **Een klas in beweging** - materiaal, oefeningen en tips rond «beter zitten» om rugklachten te voorkomen - voor leerkrachten basisonderwijs - Zitten... als belasting vzw - Gijzelaarsstraat 29 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-238 51 23 - fax 03-238 15 64 - zie ook *Dynamo2*
- **Goed leren omgaan met geneesmiddelen** - tweeledig pakket met «De wonderde wereld van het geneesmiddel» voor leerkrachten en «Op zoek naar een schat» voor leerlingen van de lagere school - Research & Leven - Lambertmontaan 436 - 1030 Brussel - ☎ 02-242 37 98 - fax 02-216 91 65 - zie ook *Dynamo2*
- **Een drugbeleid op school** - voorbeelden van een concrete aanpak in het secundair onderwijs - VAD - Preventiewerk - G. Schildknechtstraat 9 - 1020 Brussel - ☎ 02-422 49 69 - fax 02-422 49 79 - zie ook *Dynamo2*
- **Relationele en seksuele vorming** - Federatie van Centra voor Geboorteregeling en Seksuele Opvoeding (FCGSO) - Meersstraat 138B - 9000 Gent - ☎ 09-221 07 22 - fax 09-220 84 06 - Federatie van Consultatiebureaus voor Levens- en Gezinsvragen (FCLG) - Wollemarkt 28-30 - 2800 Mechelen - ☎ 015-20 52 72 - fax 015-20 31 42 - Jongeren en Gezinsadviescentrum (JGAC) - Orbanlaan 56 - 1150 Brussel - ☎ 02-762 50 50 - zie ook *Dynamo2*
- **Gezondheid! Activiteiten voor het Secundair Onderwijs** - Vijf deelthema's in de «blauwe dozen» - Niet roken: mijn vrijheid - tabakspreventie voor 12-14-jarigen - Het kan ook zonder - videopakket over alcoholpreventie voor 14-16-jarigen - De uitdaging - verslavingspreventie voor 16-18-jarigen - (W)et je alles - gezonde voeding voor 12-18-jarigen - Alle

riscio's (in)begrepen - veiligheid voor 12-18-jarigen - PROGES - G. Schildknechtstraat 9 - 1020 Brussel - ☎ 02-422 49 39 - fax 02-422 49 89 - zie ook *Dynamo2*

• **Genotmiddelen** - overzicht van didactisch materiaal voor het lager en het secundair onderwijs over tabak, alcohol, medicatie en illegale drugs - VAD, Proges, KKAT, Lions Quest, VIG - 100 fr. - bestellen bij VIG (zie adreslijst)

Het gezonde boek

• **Gezond gedrag in de basisschool (1993)** - F. Looy - Met concrete praktijkvoorbeelden, vuistregels en praktische suggesties wordt duidelijk gemaakt hoe in basisscholen gezond gedrag (gezondheid, gedrag en leefgewoonten) kan worden bevorderd en dat blijkt meer te zijn dan een gezondheidslesje op z'n tijd - uitg. Wolters-Noordhoff - 308 blz. - 1100 fr.

Het gezonde adres

- **VIG - Vlaams Instituut voor Gezondheids promotie** - G. Schildknechtstraat 9 - 1020 Brussel - ☎ 02-422 49 49 - fax 02-422 49 59 - overkoepelt in een samenwerkingsverband de volgende instanties en verenigingen die actief aan gezondheidsbevordering doen in Vlaanderen:
 - **PROGES - Vereniging voor promotie van gezondheid op school** - begeleidt o.a. het gezondescholenproject - G. Schildknechtstraat 9 - 1020 Brussel - ☎ 02-422 49 39 - fax 02-422 49 89
 - **VAD - Vereniging voor Alcohol en Andere Drugproblemen** - overkoepelende instelling van organisaties en diensten voor studie, preventie en hulpverlening, werkt ondersteunend voor het onderwijs - G. Schildknechtstraat 9 - 1020 Brussel - ☎ 02-422 49 69 - fax 02-422 49 79
 - **KKAT - Koördinatiekomitee Algemene Tabakspreventie** - de kinderen van 10-12 jaar zijn de eerste doelgroep - G. Schildknechtstraat 9 - 1020 Brussel - ☎ 02-422 49 19 - fax 02-422 49 29
 - **IPAC - Vlaams aidscoördinaat** - mikt op een bundeling van de inspanningen en een efficiënte aanpak van de aidsproblematiek - Marnixplein 16-17 - 2000 Antwerpen - ☎ 02-238 68 68 - fax 03-248 42 90
 - **Rode Kruis - Vlaanderen** - dienst gezond-

heids promotie - Vleurgatsesteenweg 98 - 1050 Brussel - ☎ 02-645 44 68 - fax 02-644 02 41

• **Het Vlaamse Kruis** - Kronenburgstraat 41 D - 2000 Antwerpen - ☎ 03-248 34 13 - fax 03-216 95 53

• **VRGT - Vlaamse Vereniging voor Respiratoire Gezondheidszorg en Tuberculosebestrijding** - Eendrachtstraat 56 - 1050 Brussel - ☎ 02-512 54 55 - fax 02-511 46 14

• **WVVH - Wetenschappelijke Vereniging van Vlaamse Huisartsen** - Sint-Hubertusstraat 58 - 2600 Berchem - ☎ 03-281 16 16 - fax 03-218 51 84

• **VWVJ - Vlaamse Wetenschappelijke Vereniging voor Jeugdgezondheidszorg** - ontmoetingsveld voor al wie werkt in de preventieve gezondheidszorg voor jongeren - Kapucijnenvoer 35 - 3000 Leuven - ☎ 016-33 68 72 - fax 016 - 33 69 70

• **LCM - Landsbond der Christelijke Mutualiteiten** - infocentrum gezondheidsvoorlichting en -opvoeding in het onderwijs - Wetstraat 121 - 1040 Brussel - ☎ 02-237 48 60 - fax 02-237 33 00

• **NVSM - Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten** - infocentrum gezondheidsvoorlichting en -opvoeding in het onderwijs -

Sint-Jansstraat 32-38 - 1000 Brussel - ☎ 02-515 03 19 - fax 02-515 02 07

► **Le Réseau européen d'écoles-santé** - gemeenschappelijke actie van de Europese Unie - Comité international de planification - Unité promotion de la santé - Bureau régional de l'Organisation Mondiale de la Santé (OMS) pour l'Europe - Scherfigsvej 8 - DK-2100 København - Danmark - ☎ 00-45-39 17 15 76 - fax 00-45-39 17 18 60. ■

50 T-SHIRTS CADEAU

Vindt u de voorpagina van dit eigenste blad óók zo leuk? En wilt u hem pakweg om het vege lijf? Dat kan! Vijftig lezers krijgen een exclusief **KLASSE-T-shirt** waarmee ze de gezondheidsboodschap wijd en zijd kunnen verspreiden. Schrijf ons een brief (kaart) met ernstige of leuke voorstellen voor gezondheids promotie op school. Wat doet u er al aan? Wat zouden we er nog meer aan kunnen doen? Insturen vóór 25 november 1994.

KLASSE - GEZONDHEID! - Koningstraat 138 - 1000 Brussel

Ziek. Tussen 1 januari en 15 juni 94 voerde de firma PLUS-MC 7165 controles uit op afwezigheden wegens ziekte in het onderwijs. In 575 gevallen bedongen de controle-artsen een vervroegde volledige werkhervatting. En in 656 gevallen een **vervroegde hervatting** van 50 procent. Een op de zes gecontroleerde zieke leerkrachten gaat dus vervroegd weer aan het werk.

Watervrees. Alle jongens en meisjes moeten aan het einde van de basisschool kunnen zwemmen. Over dit amendement op de

JOURNAAL

eindtermen voor de

basisschool buigt de Vlaamse Raad zich. Terloops wordt aangestipt dat de eindtermen *lichamelijke opvoeding* niet een of andere sport promoten of discrimineren. Wel worden tal van onderscheiden motorische handelingen, die via een veelheid van sportuitingen aan bod komen en waarvan zwemmen er slechts één is, in de te ontwikkelen vaardigheden opgenomen. Voor wie last heeft van watervrees kan leren zwemmen niet alleen een pedagogische maar ook een therapeutische doelstelling bij uitstek zijn.

Studiebeurzen. Haast 7 op de 10 aanvragen om een studiebeurs worden ingewilligd. In 1993 kreeg de Afdeling Studietoelagen van het Departement Onderwijs **186.800 aanvragen** te verwerken. Voor het secundair onderwijs waren er 138.914 aanvragen waarvan er 94.431 werden toegekend. Voor het hoger onderwijs ging het om 47.886 aanvragen waarvan 31.874 effectief in een studiebeurs werden omgezet.

Laaggeschoolden. Ongeveer 5 procent van de Vlamingen is functioneel analfaabeet. Maar in het voorbije schooljaar probeerden alvast ruim 11.800 vooral laaggeschoolde mensen in 29 centra voor **basiseducatie** in Vlaanderen hun achterstand voor lezen, schrijven en rekenen weg te werken. Ook probeerden ze een aantal vaardigheden zoals het schrijven van een brief, een deelname aan een sollicitatie of het aanknopen van een relatie beter te beheersen. Deze 12.000 mensen werden op weg geholpen door 350 bijgeschoolde lesgevers. Voor hun werk betaalt de Vlaamse regering momenteel 450 miljoen frank per jaar. Dit is een verduubeling in vergelijking met enkele jaren geleden maar het bedrag volstaat niet om de snelle aangroei van cursisten (2000 meer dan in 93-94) bij te houden.

Weer in trek. Zowel het **regentaat** als de afdeling van de **kleuterleiders** van de pedagogische hogescholen zijn weer in trek. Dat blijkt uit een steekproef van de ARGO bij 6 van zijn 8 normaalscholen. Daar worden 10 tot 20 procent meer inschrijvingen dan vorig jaar genoteerd. Ook het vrij gesubsidieerd onderwijs spreekt van een stijging. Intussen dreigt in het onderwijs een tekort aan licentiaten-leraars. De afgelopen 15 jaar is het aantal universiteitsstudenten dat voor een aggregaatsopleiding kiest drastisch gedaald. Volgens een studie van de Universiteit Gent is het aantal studenten dat voor een job in het onderwijs koos aan de faculteit letteren en wijsbegeerte teruggevallen van 60 tot 20 procent. In de faculteit wetenschappen van 50 tot 10. Leraars fysica en Duits blijken al niet makkelijk meer te vinden. Als de huidige trend aanhoudt komen we binnen enkele jaren misschien in de problemen.

Onuitroeibaar. In het basisonderwijs heeft bijna 5 procent van de kinderen **luizen**. Hoewel het probleem onuitroeibaar is komt het heel wat minder vaak voor dan meestal wordt gedacht. Men veronderstelde dat 1 kind op de 4 luizen had. Maar zo imperialistisch zijn de luizen nu ook weer niet.

Illegaal. Veel scholen werken vandaag illegaal met **software**. Ze kopen hoog-

stens één pakket en kopiëren het jarenlang onbeperkt op al hun pc's. Dat zegt een pedagogisch adviseur informatica bij het gemeenschapsonderwijs. Volgens hem is deze toestand zo gegroeid omdat de prijzen van software voor schoolbudgetten te hoog liggen. Wettelijk moet voor elke pc en voor elk pakket een licentie betaald worden. Nu is een nieuwe wet van kracht. Ze voorziet in boetes tot maximum 9 miljoen frank voor het illegaal kopiëren. In geval van meer overtredingen komen er zelfs celstraffen. Bovendien mogen de scholen controles verwachten. Een oplossing voor deze onhoudbare situatie is onderhandelen met softwareproducenten zodat scholen tegen betaalbare prijzen pakketten kunnen kopen.

Migranten. Zowel op de universiteit als in het hoger onderwijs buiten de universiteit (HOBU) is het aantal Turken en Marokkanen in tien jaar tijd **vervijfvoudigd**. Toch blijven deze migranten slechts een klein deel van de totale studentenpopulatie. In het HOBU is dat nog geen 0,4 %. Veel vreemde studenten bevestigen dat ze in het secundair onderwijs vaak te maken hebben met racistische opmerkingen van leraars.

Tsjador. Frankrijk verbiedt het dragen van de **hoofddoek** uit religieuze motieven in de officiële scholen. De imam van Parijs zegt dat de tsjador niet verplicht is voor jonge moslim-meisjes. Maar de leerlingen eisen dat «iedereen het recht heeft om zich te kleden zoals hij wil. Straks mogen we ook geen jeans meer dragen.» In Nederland mag het. In België bestaat geen enkele geschreven regelgeving hierover. Elke school is in principe vrij om zijn eigen reglement toe te passen. Nochtans zouden alle onderwijsnetten dezelfde houding moeten aannemen, vindt **Johan Leman**, directeur van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding. Hij adviseert de scholen te beseffen dat er verschillende redenen bestaan voor het dragen van een hoofddoek. En dat is niet altijd een uiting van fundamentalisme. Maar als op de school een uniform verplicht is, is een hoofddoek uitgesloten.

Huiswerk verboden. In de basisscholen van Frankrijk krijgt vanaf nu de taalbeheersing absolute voorrang. Bovendien eindigt de dag voortaan met een **geleide studie** van een half uur waarbij de onderwijzers de leerlingen kunnen helpen bij hun taken. In Frankrijk is het verboden schriftelijk huiswerk mee te geven. De leerlingen moeten thuis wel hun lessen leren. ■

Uitgaven. Het onderwijs krijgt met 44,5 procent van de Vlaamse begroting '95 de grootste hap. Van de 520,8 miljard frank gaat **231,8 miljard naar onderwijs**. De beleidskredieten voor de onderwijsminister gaan daarmee met 7 miljard frank omhoog. Welzijn en gezondheid krijgen 58 miljard.

KLASSE

THEATER MET KLASSE

De Koninklijke Vlaamse Schouwburg wil vanaf nu alles in het werk stellen om ook de jongeren op een volwaardige manier met theater kennis te laten maken. Dit schooljaar worden zes grote voorstellingen uitgebreid educatief ondersteund. U kunt er met de leerlingen (hoger secundair en hoger onderwijs) goedkoop naar toe, er komt (gratis) een gespecialiseerd team dramadocenten op voorhand naar de klas, er zijn inleidingen en nabesprekingen in de schouwburg met regisseur en acteurs, u krijgt een speciale docentenmap en ook al gratis is een verrassende rondleiding van één uur in de hele schouwburg voor of na de bijgewoonde voorstelling (geschiedenis en architectuur, een kijkje achter de schermen van de produktie enz.). Als u

geen voorstelling volgt kost zo'n rondleiding 500 fr. voor een groep van min. 12 personen. Dit is het **programma** van de namiddagvoorstellingen (telkens om 14u.). Die voorstellingen zijn uiteraard ook eerder en op nog veel meer data ook 's avonds te zien.

Maat voor Maat, Shakespeare (29 nov. en 1, 6, 9 dec.), *Requiem voor een spion, George Tabori* (20, 26 jan.), *De Misanthrop, Molière* (10, 12 feb.), *Freuds laatste droom, Miklos Hubay* (9, 17 maart), *De kunst van het vragen, Peter Handke* (20, 28 april), *Oedipus/In Kolonos, Hugo Claus* (9 en 10 mei).

En dan zijn er nog zes andere voorstellingen: drie van *Jan Fabre* en drie van *Wim Vandekeybus*. Die zijn er alleen in avondvoorstelling maar uiteraard kunt u daar ook met uw leerlingen naar toe komen (gratis informatiemap, inleiding of nabespreking in het theater én rondleiding in de schouwburg mogelijk).

Zoals u ziet is de Koninklijke Vlaamse Schouwburg een repertoiretheater met een groot klassiek en modern programma.

U kunt als leerkracht **op voorhand kennis maken** met de voorstelling die u later eventueel met uw leerlingen wilt bezoeken. Daarvoor kunt u nu een reductiebon voor een voorstelling (voor twee personen)

aanvragen. U betaalt dan maar 400 fr. i.p.v. 600 fr.

Voor de namiddagvoorstellingen betalen leerlingen (vanaf 12 personen) tussen 300 en 450 fr. per voorstelling. Een abonnement op vier van de zes voorstellingen kost 1000 frank. Een voordeelkaart met acht tickets naar keuze, op één avond of op verschillende avonden te gebruiken, kost 3200 fr. (balkon) of 3600 fr. (parterre).

Voor de eerste voorstelling uit het rijtje hebben we een **exclusief aanbod**. Leerkrachten hoger secundair en hoger onderwijs die zin-

nens zijn om eventueel met hun leerlingen in te spelen op het educatief aanbod van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg krijgen **twee gratis toegangskarten** voor de avant-premières van *Maat voor Maat, Shakespeare* op dinsdag 22 nov. of woensdag 23 nov. om 20u. Dit stuk zit vol gepassioneerde energie en sluwe handelingen. De toeschouwer wordt medeplichtig in een wereld vol dubbelrollen, schijn en manipulatie. Het hele KVS-ensemble is in touw.

De twee voorstellingen zijn exclusief voorbehouden voor lezers van KLASSE.

Stuur meteen de bon op naar de Koninklijke Vlaamse Schouwburg. U krijgt dan de gratis karten thuis bezorgd. Mocht de zaal al vol zitten, dan krijgt u toch nog de kortingsbonnen voor een kennismaking met één van de andere voorstellingen.

U kunt ook uw naam en adres opgeven om in de toekomst op de hoogte te blijven van het educatief aanbod van de schouwburg.

KLASSE wenst u en uw leerlingen aangename uren toe in het theater. Haal het doek maar op, de voorstelling kan beginnen.

Koninklijke Vlaamse Schouwburg - Lakensestraat 146 - 1000 Brussel

• Educatieve werking: Vera Carlier - ☎ 02-219 49 44 - fax 02-217 15 71

• Reservaties: ☎ 02-217 69 37

BEURZEN VOOR LERAARS

• Het Vlaams Lingua Comité stelt **twintig beurzen** ter beschikking voor **leraren Spaans** die willen deelnemen aan de cursus *Lengua, cultura y métodos para la clase de español-lengua extranjera* (Universiteit van Salamanca - 26 maart tot 8 april 1995). Voorwaarden: leerkracht Spaans aan een erkende onderwijsinstelling, drie jaar ondervinding en vorig jaar geen Lingua-beurs ontvangen.

De beurs dekt de kosten voor reis, cursus, logies op basis van half pensioen en het socio-cultureel programma. Aanvragen ten laatste op 15 december.

Aanvraagformulieren: Departement Onderwijs - Erkenningscommissie Navorming - R. Schollaert - Koningsstraat 138 - bureau 518 - 1000 Brussel - ☎ 02-211 45 74

• De *Commission for Educational Exchange between the United States of America, Belgium and Luxembourg* stelt een aantal studiebeurzen ter beschikking van leerkrachten secundair onderwijs, in het bijzonder **leerkrachten geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer en Engels**. Op het programma staan vijf weken intensieve studie gevolgd door een georganiseerde rondreis. Om voor een beurs in aanmerking te komen moet u vastbenoemd zijn, minstens drie jaar leservaring hebben en de Belgische of Luxemburgse nationaliteit bezitten.

Belgische en Luxemburgse leerkrachten secundair onderwijs (ook wie nog geen drie jaar ervaring heeft) kunnen zich ook kandidaat stellen voor de functie van **foreign language teaching assistants** (Frans, Duits of Nederlands) in Amerikaanse universiteiten en colleges voor het academiejaar 1995-1996. Voor beide programma's wordt uw kandidatuur verwacht ten laatste op 15 januari.

Commission for Educational Exchange - Gulden Vlieslaan 79 - 1060 Brussel - ☎ 02-537 08 59

MAAT VOOR MAAT

Ja, ik ontvang graag gratis toegangskart(en) voor de voorstelling *Maat voor Maat* op:

* dinsdag 22-11-'94 (20 u.) 1 persoon
 2 personen

* woensdag 23-11-'94 (20 u.) 1 persoon
 2 personen

Ik kan er op 22 en 23 november niet bij zijn maar ik ontvang graag twee speciale kortingsbons (400 fr. i.p.v. 600 fr.) voor een andere voorstelling in de Koninklijke Vlaamse Schouwburg.

Ik ontvang in de toekomst graag regelmatig het educatief programma van de Koninklijke Vlaamse Schouwburg.

Door de aard van de voorstellingen geldt dit aanbod vooral voor leerkrachten hoger secundair en hoger onderwijs (of cultuurverantwoordelijken op school) die zinnens zijn later eventueel met hun leerlingen op bezoek te komen.

Naam:

Straat:

Woonplaats:

Functie:

Adres van de school:

.....

.....

Terugsturen vóór 15 november naar Koninklijke Vlaamse Schouwburg - Lakensestraat 146 - 1000 BRUSSEL.

ABS-SYSTEEM

Bij elke tip in dit katern vindt u een letter: **a**, **b** of **s**. Die verwijst naar de specifieke doelgroep van het idee. **a** staat voor algemeen, **b** voor basis-onderwijs en **s** voor secundair en hoger onderwijs. Speciaal voor u ontwikkeld: het ABS van het onderwijs.

• JAMES ENSOR: 28/10 TOT 11/12

Ensors volledige etsproductie telt 133 nummers. Die zijn nu voor het eerst allemaal samen te zien op één tentoonstelling. Verrassend is dat Ensor naast de bekende gemaskerden, skeletten en demonen ook vredige landschappen en intieme portretten heeft geëts.

ZEKER ZIEN.

Galerij van de Kredietbank - Grote Markt 19 - 1000 Brussel - ☎ 02-517 56 71

• ANTWERPEN, DISSIDENT TYPOGRAFISCH CENTRUM: TOT 31/12

De Antwerpse drukkers hebben een grote rol gespeeld in de godsdienststrijd in Engeland in de 16de eeuw. Eerst promove-

ten zij de hervorming (o.a. uitgave van de Engelse vertaling van de Bijbel). Later werkten ze ook voor de Engelse katholieke vluchtelingen.

De toegang is gratis voor schoolgroepen. Een rondleiding kost 1200 fr. voor 20 leerlingen (*Gidsenbeurs* - ☎ 03-232 01 03). *Vzw Acanthus* verzorgt ook (kunst-historische) rondleidingen. Die kosten 2300 fr. voor 20 leerlingen (aanvragen: ☎ 03-239 06 38).

Museum Plantin-Moretus - Vrijdagmarkt 22-23 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-233 02 94

• BELGISCHE DYNASTIE

Elke vorst heeft zijn eigen zaal met originele documenten en voorwerpen waarbij ook legendarische en anecdotische aspecten aan bod komen. De toegang is gratis en een rondleiding kost 1800 fr. (max. 30 leerlingen). U kunt uw klas ook zelf rondleiden. U kunt dan eerst alleen een voorbereidend bezoek brengen (afspreken met de educatieve dienst!). Daarnaast is er een **vragenspel** aangepast aan de leeftijd van de jongeren. Speciaal voor het onderwijs is er nu ook een **video** (15 min.) over Koning Albert II.

Leerlingen basisonderwijs worden uitgenodigd om op 15 november een tekening te maken rond het *Feest van de Dynastie*. De leerkracht kan de meest geslaagde tekeningen naar het museum sturen waar ze tot het einde van het jaar worden tentoongesteld.

De toegang is gratis. Een geleid bezoek kost 1000 fr. (max. 15 leerlingen).

Museum van de Dynastie - Paleizenplein 7 - 1000 Brussel - ☎ 02-511 55 78

• JE ZIET NIET WAT JE ZIET

Deze tentoonstelling voor leerlingen tweede en derde graad reist nog steeds langs Vlaamse scholen. Komt ze ook naar uw school? Leidraad is het **fotografische en geschilderde portret** met als trefwoorden *waarneming, beeldgrammatica, verwoording, dialoog en dynamiek*. De bedoeling is de jongeren een sleutel te geven om beelden vormelijk en inhoudelijk toegankelijk te maken. Begeleiders van *De Kunstbank* geven didactische rondleidingen. U kunt lezingen vragen over portretfotografie of workshops zeefdrukken organiseren. En voor de leerlingen is er een wedstrijd met diverse prijzen.

De Kunstbank - Lydia Andries - Vaartstraat 30 - 3000 Leuven - ☎ 016-23 31 23

• OORVERDOVEND: TOT 2/12

Informatieve panelen (Wat is geluid? Hoe horen we? Hoe meten we geluid? Wat is het effect? enz.) en een demonstratiestand tonen hoe geluid **hinderlijk en zelfs schadelijk lawaai** kan worden. U kunt een aangepaste video-film gebruiken als inleiding of afsluiting van het bezoek. De toegang is gratis. U moet het bezoek met uw klas wel op voorhand aanvragen. Eventueel kunt u zelf vooraf even op verkenning gaan.

Natuurcentrum Walburg - Walburgstraat 37 - 9100 St. Niklaas - ☎ 03-766 00 55

• HET VERBORGEN MUSEUM: TOT 18/12

Een museum op ontdekkingstocht in de eigen reserves: 120 schilderijen en beeldhouwwerken vanaf de 16de eeuw tot de Eerste Wereldoorlog staan nu even in het daglicht. Tegelijk toont een videomontage een beeld van het museumleven: inhuldigen van tentoonstellingen, hernieuwde ophangingen, restauratiewerken, bewaking enz.

De toegang bedraagt 80 fr. per leerling. Een geleid bezoek kost 2000 fr. voor 20 leerlingen.

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België - Museum voor Moderne Kunst - Koningsplein 1-2 - 1000 Brussel - ☎ 02-508 34 66

MILIEU-ONTMOETINGEN

Bijna zesduizend leerlingen van 5 tot 14 jaar of 250 klassen of bijna alle scholen van vier gemeenten (Bilzen, Harelbeke, Hasselt en Tongeren) hebben de voorbije twee weken deelgenomen aan het *MilieuOntmoetingsProgramma* (MOP) van de *Koning Boudewijnstichting* en *AMINAL* (de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer). Bij alle scholen hing de MOP-vlag uit als teken dat de school zich wil inzetten voor **natuur- en milieu-educatie**. In elke gemeente ontmoetten de leerlingen personen, instellingen, verenigingen, bedrijven enz.: van waterzuiveringsinstallatie en containerpark tot imker, tuinbouwbedrijf en openbaar zwembad. Voor de leerkrachten was er speciaal **educatief materiaal**: snuffelkarren of -koffers (opdrachten in verband met de zintuigen), parkkaarten (36 kaarten om in elk seizoen een circuit uit te zetten in een natuur- of parkgebied) en een natuurspel (een kaartspel om in de natuur te spelen).

MOP is hiermee niet afgelopen. **Nieuwe ge-**

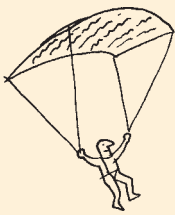
meentes staan te trappelen om in mei (Halle, Izegem, Aarschot, Herentals, Rumst, Boom en Turnhout) en oktober 1995 (Beringen, Brugge, Genk, Lommel, Maasmechelen, Mechelen, Menen, Oudenaarde en Vilvoorde) aan de slag te gaan. En de bedoeling is dat in 1996 alle Vlaamse gemeentes met MOP meedoen.

Koning Boudewijnstichting - MOP - Brederodestraat 21 - 1000 Brussel - ☎ 02-511 18 40

KONINKLIJKE FAMILIE

Alle scholen kunnen, zolang de voorraad strekt, **gratis posters** aanvragen van de Koninklijke Familie. Op de posters staan Koning Albert II, Koningin Paola, Koningin Fabiola, Prins Filip, Prinses Astrid, Aartshertog Lorenz, Prins Amedeo, Prinses Maria Laura en Prins Laurent. U hebt de keuze uit 10 of 20 miniposters (20x25 cm; 2 of 4 postzegels van 16 fr. bijvoegen) en/of 5 of 10 posters (40x50 cm; 6 of 7 postzegels van 16 fr. bijvoegen).

Schriftelijk bestellen bij INBEL-Informatiecentrum - Regentlaan 54 - 1000 Brussel - ☎ 02-514 08 00

OVER DE GRENZEN

a

Duitsland en Oostenrijk presenteren hun aanbod korte bijscholingen voor begin '95. Hieronder vindt u een selectie. Reis en verblijf zijn in principe gratis. Uw aanvraag moet ondertekend zijn door uw instellingshoofd en uw inrichtende macht.

DUITSLAND

(aanvragen ten laatste drie weken voor het begin van de cursus)

• *Schülerorientierte Lern- und Unterrichtsformen* (30/1-3/2; nr. 239);

• *Dissozialität und Kriminalität - Reaktionen in Gesellschaft und Schule* (20-22/2; nr. 1.0895.2);

• *Gewaltsames Handeln und extremistische Ideologien: Reaktionsmöglichkeiten für die Lehrerin und den Lehrer* (20-22/3; nr. 1.1295.4);

• *Singen - Musizieren - Hören - Ganzheitlicher Musikunterricht an der Grundschule* (8-12/5; nr. 2.1995.4.9).

OOSTENRIJK

(aanvragen ten laatste tien weken voor het begin van de cursus)

• *Industrieregionen in Österreich* (6-9/3; nr. 935047);

• *Berufsspezifischer Deutschunterricht* (27-30/3; nr. 335315);

• *Nationalismus in Ost- und Südeuropa* (3-6/4; nr. 335407).

Inlichtingen en inschrijvingsformulieren: Departement Onderwijs - Secretariaat-generaal - Dienst Internationale Betrekkingen - Leen Mortier - RAC Arcadengebouw - 3de verdieping - kantoor 3087 - 1010 Brussel - ☎ 02-210 51 10

WEDSTRIJDEN

• LA TOUR EIFFEL - CONCOURS DE FRANÇAIS VIII

S

Leerlingen uit de derde graad van het Vlaams secundair onderwijs kunnen deelnemen in drie categorieën: ASO, TSO met Handelsfrans en TSO (overige)/BSO/KSO. Elke school kan zelf een preselectie organiseren (informatiebundel beschikbaar). Op 17/2 zijn er selectieproeven in Diepenbeek, Leuven, Kortrijk en Gent met 100 meerkeuzevragen over het communicatieve gebruik van het gesproken hedendaagse Frans. Voor de geselecteerden is er op 22/3 een mondelinge klassemantsproef in Diepenbeek. Inschrijven vóór 27/1 via een leraar-coördinator: minimum 4 leerlingen per categorie en 50 fr. per leerling. De prijzen bestaan uit een tweedaagse reis naar Parijs, vijf tiendaagse verblijven in Frankrijk, boeken en boekenbons enz.

Secretariaat LTE-CF - Maggy Lambrichts - LUC - Gebouw D - 3590 Diepenbeek - ☎ 011-26 87 64

• BESTE JEUGDBOEK 1995

a

De Prijs Knokke-Heist Beste Jeugdboek 1995 bedraagt 250.000 fr. en is bestemd voor een onuitgegeven Nederlandstalig manuscript voor 12- tot 16-jarigen. U moet uw manuscript (getypt en in vijf exemplaren) inzenden vóór 15 januari. U doet dat anoniem, d.w.z. met een kenwoord of -spreuk. Die vermeldt u ook op een gesloten enveloppe waarin u uw naam en adres steekt. Het bekroonde werk wordt eind '95 uitgegeven.

Davidfonds/Infodok - Brabançonnestraat 95A - 3000 Leuven - ☎ 016-22 87 44

DE TREIN VAN DE GESCHIEDENIS

S

Op 8 mei 1995 herdenkt het onderwijs voor de tweede keer V-Dag. Leerlingen van de derde graad secundair onderwijs nemen deel aan het project *Jeugd en Democratie* (Departement Onderwijs & Koning Boudewijnstichting) rond de 50ste verjaardag van de bevrijding. Voor de derde graad lager onderwijs en de eerste en tweede graad secundair onderwijs worden andere initiatieven gepland.

Hét symbool van de actie *Jeugd en Democratie* is de trein: Vanwaar komen we en waar willen we met deze wereld naar toe? In januari 1995 krijgt u op uw school **didactisch materiaal**. Het *historisch luik* schetst een beeld van de periode vóór, tijdens en na WO II. Het *ervaringsluik* behandelt twee thema's: de «sporen» uit de periode van WO II die jongeren vandaag nog kunnen ontmoeten (bezoek aan oorlogssites, opzoeken van overlevende getuigen, werken rond oorlogsmoumenten enz.) en een aanzet tot nadenken over hedendaagse situaties van oorlog, vrede en verdraagzaamheid (met didactische tips).

Gedurende het tweede trimester kunnen de leerkrachten en leerlingen een **eigen project** uitwerken voor het afsluitende treingebeuren. Van 2 tot 5 mei doet immers een speciale trein elke provinciehoofdstad aan en die wordt daar één dag lang een **centrale ontmoetingsplaats** voor alle deelnemers uit de provincie. Deze «trein van de geschiedenis» heeft een eigen aanbod (videoproduktie, leerlingen maken een eigen krant, rechtstreekse radio-uitzendingen enz.). Daarnaast bevat de trein ook de resultaten van de deelnemers. In elk station zullen allerlei activiteiten plaatsvinden (vrij podium, inleeftheater, workshops enz.).

Op 8 mei komen vier treinen samen in Brussel: uit Vlaanderen, Wallonië, de Duitstalige Gemeenschap en een internationale trein. Ook hier allerlei activiteiten en een totaalspektakel opgebouwd uit de verschillende produkties van de drie Gemeenschappen (theater, dans, muziek enz.).

Ter **ondersteuning** van de scholen programmeert de *BRTN-Dienst Schooluitzendingen* drie programma's (eind januari-begin februari). In enkele bioscoopcomplexen vindt bovendien een filmforum plaats waar de deelnemers tegen «democratische» prijzen kennis maken met interessante films en documentaires.

Van 2 december 1994 tot 14 mei 1995 loopt in het *Koninklijk Museum van het Leger* een veelbelovende **tentoonstelling** rond Wereldoorlog II onder de titel *Ik was twintig in '45*. Voor geïnteresseerde leerkrachten wordt op woensdag 30 november een **gratis rondleiding** voorzien. Inlichtingen: ☎ 087-88 25 65.

Koning Boudewijnstichting - Jeugd en Democratie - Brederodestraat 21 - 1000 Brussel - ☎ 02-511 18 40

CONGRES NATUURWETENSCHAPPEN

S

Het 5de Vlaams Congres voor Leraren Natuurwetenschappen is een organisatie van het Departement Onderwijs en vindt plaats op 19 november in Leuven (KUL-campus Celestijnenlaan 200C - 3001 Heverlee). Het congres wil een overzicht geven van **actuele resultaten van zuiver en toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek**.

Deelnemen kost 350 fr., congresboek inbegrepen. Het Departement Onderwijs betaalt uw **reiskosten** terug (tegenwaarde van een treinticket 2de klas heen en terug vanaf huis- of schooladres, het voordeligste voor de schatkist telt).

U vindt alle informatie en een inschrijvingsformulier in de **omzendbrief** OND/VI/4/CP/Congres Natuurwetenschappen op uw school. Inschrijven kan nog voor heel snelle beslissingen!

Departement Onderwijs - Bestuur Begeleiding, Navorming en Uitwisseling - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel - ☎ 02-211 45 85 of Inspecteur Van Esch - ☎ 015-61 36 21

ALGEMEEN

• KUNST VOOR KINDEREN

Dit thema-nummer wil tonen hoe u kinderen op een verantwoorde manier met moderne en hedendaagse beeldende kunst in contact kunt brengen. U krijgt een beetje theorie, maar vooral **concrete beschrijvingen** én literatuurtips voor alle niveaus.

Kind en (beeldende) kunst - Thema-nummer Onderwijskrant - Noël

ZEKER LEZEN.

Gijbels - Steyenhoflaan 11 - 3130 Betekom - ☎ 016-56 93 46 - 130 fr. (abonnement: 500 fr. voor 5 nummers)

• MUNDIALE VORMING

Er is nu ook een **nieuwsbrief** rond mondiale vorming, speciaal voor leerkrachten, met besprekingen van scholen campagnes, studiedagen, tentoonstellingen, experimenten, projecten, nieuwe leermiddelen enz. U kunt een gratis proefnummer vragen. *Nieuwsbrief - vzw Nationaal Centrum voor Ontwikkelings-samenwerking - Werkgroep Mundiale Vorming - Vlasfabriekstraat 11 - 1060 Brussel - ☎ 02-539 26 20 - abonnement: 100 fr. voor 4 nummers*

• OVER VROUWEN

U zoekt informatie over vrouwenproblematiek? Thematische rubrieken en indexen leiden u door het bestand van het NVR-documentatiecentrum (overheidspublicaties, tijdschriften, proefschriften, onderzoeksrapporten enz.).

NVR-catalogus 1993 - Nederlandstalige Nationale Vrouwenraad - de Meeûssquare 28 - 1040 Brussel - ☎ 02-511 82 43 - gratis voor NVR-leden, 300 fr. voor niet-leden

a BASISONDERWIJS

• WINDOWS VOOR JONG EN OUD

Het **boek** geeft adviezen om Windows gebruiksklaar te maken voor kinderen vanaf 8 jaar. De **diskette** bevat een pictogrammen-programma, voorbeeldpictogrammen en een backup-programma om uw bestanden te beveiligen.

Windows voor ouders en leerkrachten - Addo Stuur - AW Bruna/ Standaard Uitg. - ☎ 03-239 59 00 - 695 fr.

• RELIGIES VAN DE HELE WERELD

Wat geloofden de Mesopotamiërs? Wat gelooft een boeddhist? Wat is geloof? Waar komen riten vandaan? Wat zijn heilige plaatsen? Dit boek belicht **kleine dagelijkse rituelen én essentie** van de religies voor iedereen vanaf 10 jaar. *De wereld van de religies - Uitg. Info-boek - ☎ 014-30 04 77 - 690 fr.*

SECUNDAIR HOGER ONDERWIJS

S

• LEESLIJST

Een (kopieerbare) leeslijst met meer dan 80 titels voor **14-16-jarigen uit het technisch en beroeps-onderwijs**. Van elk boek krijgt u een bondige samenvatting, trefwoorden en een aanduiding van de moeilijkheidsgraad.

Pluralistische Organisatie voor Bibliotheekgebruik - Maria-Theresiastraat 20 - 3000 Leuven - ☎ 016-22 89 33 - 150 fr. + verzendingskosten

• MILIEU-DOSSIERS

Max schrijft vier brieven: over vervuiling, de levensloop van materialen, de verschillende energiebronnen en rationeel energiegebruik. Telkens is er een werkschrift voor

de leerkracht en een brief voor de leerlingen. U kunt de dossiers gratis aanvragen.

De Eco-brieven van Max - Instituut van de Onderneming - Eendrachtstraat 53 - 1050 Brussel - ☎ 02-513 45 80

TAAL EN LETTEREN

a

De Nederlandse taal blijft voortdurend in beweging en is vrijwel dagelijks onderwerp van discussie in dag- en weekbladen. Het is dan ook nauwelijks mogelijk al die publicaties over taal te volgen. Geen probleem: er verschijnt nu wekelijks een **knipselkrant** waarin alle relevante artikelen uit Nederlandse en Vlaamse dag- en weekbladen integraal zijn opgenomen. Een jaarabonnement op de *Knipselkrant Taal en Letteren* kost ongeveer 3500 fr., minder dus dan een abonnement op één krant.

Lezers van KLASSE kunnen genieten van een speciaal aanbod. Wanneer u nu belt of faxt, ontvangt u de knipselkrant van 15 november '94 tot 15 februari '95 voor slechts 650 fr.

Sdu Servicecentrum Uitgeverijen - Postbus 20014 - 2500 EA Den Haag - Nederland - ☎ 00-31-70-378 98 80 - fax 00-31-70-378 97 83

DE SCHOOL STAAT NIET ALLEEN

a

De *Koning Boudewijnstichting* organiseert een groot colloquium over ons **onderwijs van de toekomst**. Vertrekpunt is het verslagboek *De school staat niet alleen* van de *Commissie Samenleving-Onderwijs* (KLASSE 47, september 94, p. 32). Vertegenwoordigers van alle maatschappelijke sectoren zijn uitgenodigd om te discussiëren over vier raakvlakken tussen onderwijs en samenleving: **kennis, waarden, tijdsorde-n**ing en de **school als leefgemeenschap**. Elk thema wordt ingeleid aan de hand van de aanbevelingen in het rapport en aangevuld met de visie en bemerkingen van een panel. Het colloquium vindt plaats op 9 december in het *Paleis voor Schone Kunsten - Ravensteinstraat 23 - 1000 Brussel* (vlakbij Centraal Station). Deelnemen kost 400 fr. per persoon. U moet inschrijven vóór 25 november en het geld overschrijven op rekeningnr. 088-1050600-85 met vermelding *De school staat niet alleen*. Dit boek van uitgeverij Pelckmans is ook nog steeds verkrijgbaar in de boekhandel of bij de stichting. Het kost 550 fr. (eventuele verzendingskosten niet inbegrepen).

Koning Boudewijnstichting - Programma Toekomst-zorg - Brederodestraat 21 - 1000 Brussel - ☎ 02-511 18 40

als individu. U wordt onmiddellijk geconfronteerd met uw handelen, doen en laten én terzelfdertijd worden uw teamgenoten hiermee geconfronteerd. U leert uw eigen grenzen en mogelijkheden kennen wat leidt tot een sterkere bewustwording van eigen waarden en prioriteiten. Rotsen, rugzakken, grotten en blaren verdwijnen later wel uit uw herinnering. Wat blijft zijn hindernissen nemen, meningen samenleggen, conflicten hanteren, kansen grijpen, helpen of geholpen worden enz. De opgedane ervaringen (vertrouwen, omgaan met emoties, verdriet, boosheid, zelfvertrouwen, conflicten, trots enz.) komen in een nabespreking aan bod. Het Outward Bound-programma biedt korte, vijfdaagse cursussen in de Ardennen en lange, negen- tot twaalfdaagse cursussen in binnen- en buitenland. Outward Bound verzorgt ook cursussen op aanvraag, o.a. voor studenten secundair en hoger onderwijs. En er is nu ook *City-Bound* voor even uitdagende, sterk sociale activiteiten in de stad.

Outward Bound - Kapucijnenvoer 217 - 3000 Leuven
- ☎ 016-23 51 72

JEUGDTHEATER

• De musical *Suske en Wiske* is in november 30 keer te zien in het Koninklijk Jeugdtheater, meestal om 15u. en/of 19u.30. Voor kinderen vanaf 6 jaar loopt er ook *Erik of het kleine insectenboek* (om 10u.30 of 15u.). Voor jongeren vanaf 14 jaar is er nog vier keer *De Golf* in avondvoorstelling. Leerkrachten van het vierde en vijfde jaar secundair onderwijs kunnen op 9 en 16 november (om 20u.) gratis kennismaken met *Het zicht op de heuvels*, een project rond AIDS voor telkens maximum 50 leerlingen. Deze voorstel-

ling duurt 50 minuten en kan ook naar de school zelf komen.

Koninklijk Jeugdtheater - Stadsschouwburg - Meistraat 2 - 2000 Antwerpen - reservatie: ☎ 03-233 35 25 of 03-233 89 64

• *Nieuw Ensemble RaamTeater* brengt *De schommel* van Edna Mazya voor leerlingen vanaf 14 jaar. Cindy is 14 jaar, jong en wild, vroegrijp. Ze brengt een avond door met vier buurjongens van 17 jaar en er volgt een groepsverkrachting. Het stuk gaat verder in de rechtszaal. U kunt dit stuk ook naar uw school halen. Er is een schoolmap beschikbaar met ideeën voor de discussie voor of na de voorstelling en medewerkers van AMOK kunnen een nabespreking begeleiden.

Nieuw Ensemble RaamTeater - Lange Gasthuisstraat 26 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-231 34 44

• *Jos Kennis* brengt komische produkties voor leerlingen van 4 tot 12 jaar. *Wie laatst lacht...* en *Clowns* zijn twee namiddagvullende programma's waarbij de kinderen actief kunnen meespelen. De produkties zijn erkend door het bestuur Jeugdwerk en door de Culturele Raad van de Stad Antwerpen.

Tamal Producties vzw - Bouwkunststraat 1 - 2610 Wilrijk - ☎ 03-830 53 80

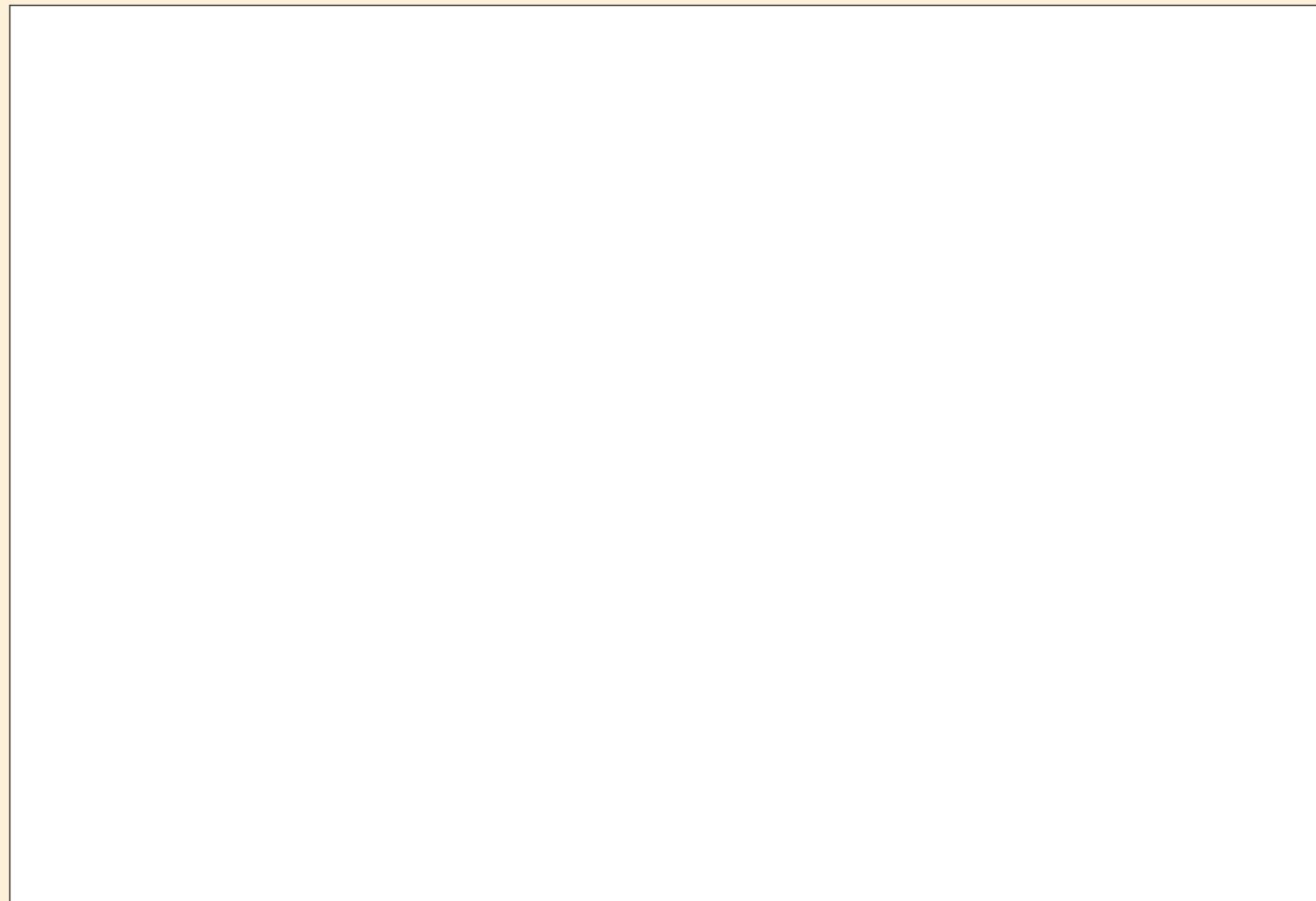
• Het Gentse *Speelteater* speelt in de Kopergieterij (☎ 09-233 70 00) *Mijnheer Bach! Mijnheer Bach!* van Toon Tellegen. Sebastiaan kan niet slapen en Amalia probeert met haar oneindige fantasie hem in slaap te krijgen. Pianist en acteur *Hans Wellens* speelt tijdens de voorstelling een aantal *Goldberg-varianties* van Johan Sebastian Bach. De première is op 25 november en daarna gaat het stuk op tournee.

vzw Speelteater Gent - Blekerijstraat 50 - 9000 Gent
- ☎ 09-225 10 78

TEAM IN TOUW

a

Na de foto's in *KLASSE* (september 94) van leerkrachten in een touwenparcours belden al heel wat scholen en leerkrachten naar Outward Bound. Meerdaagse tochten, rotsklimmen, grotexploraties, samenwerkingsoopdrachten enz.: het gaat hem niet om de sport, wel om de andere of nieuwe ervaringen die u erbij opdoet. Dát is **Outward Bound**. Alles gebeurt in team (willekeurig samengesteld of bijvoorbeeld uw eigenschoolteam), maar u wordt aangesproken in uw totaliteit

CURSUSSEN EN STUDIEDAGEN

ALGEMEEN

- Weerbaarheid bij kinderen: **preventie van seksueel geweld** (28/11 en 5/12).

Vormingscentrum Jos Van Ussel - Meersstraat 138B - 9000 Gent - ☎ 09-220 65 22

ZEKER DOEN.

derkouter 11 - 9000 Gent - ☎ 09-224 22 65

- **Pesten** op school: 15/11.

Kempens Instituut voor Onderwijsbegeleiding vzw - Patersstraat 26 - 2300 Turnhout - ☎ 014-41 00 92

- **De school staat niet alleen:** 17/11.

Debatavond over het verslag van de Koning Boudewijnstichting.

vzw Vormingscentrum Hengelhof - Mgr. Broeckplein 6 - 3500 Hasselt - ☎ 011-29 08 60

- De leerkracht en de school: onder druk van **eindtermen en kerndoelen?**: 16/11 in Antwerpen.

Association for supervision and curriculum development - Nederlands-Vlaamse Affiliatie - Meeuwenstraat 1 - 2460 Lichtaart - ☎ 014-55 77 51

- De schone slaapster: Prins Kunst als knecht? **Beeldende kunst en hulpverlening:** 18/11.

Afdeling Sociaal-Culturele Agogiek - VUB - Pleinlaan 2 - 1050 Brussel - ☎ 02-629 26 74

BASISONDERWIJS

- Kinderen **leren lezen:** vanzelfsprekend of aartsmoeilijk? (16/11); Van plakwerk tot **curususopmaak** (30/11 en 7/12).

Centrum voor Didactische Vernieuwing - VIIde-Olympiadelaan 25 - 2020 Antwerpen - ☎ 03-827 78 90

- **Geweldloze opvoeding** in de lagere school: 3/12 in Brugge.

De Vuurbloem vzw (i.s.m. Forum voor Vredesaktie) - Rapaertstraat 39 - 8310 Assebroek - ☎ 050-37 10 17

- Kijk op **mensen in de derde wereld:** met uw schoolteam (na afspraak) of schooloverstijgend: 16/11 (Ronse); 7/12 (Leuven); 1/2 (Hasselt); 8/2 (Brugge) of 22/2 (Antwerpen).

Kinderwereldatelier - Rolwagenstraat 73 - 2018 Antwerpen - ☎ 03-235 20 76

- **Opvoedende spelen** in de kleuterschool (24/11 en 1/12).

Vormings- en Informatiecentrum - Turnhoutsebaan 400 - 2110 Wijnegem - ☎ 03-353 94 69

- Het **spraak- en taalverwervingsproces** bij kinderen (0-6 jaar): 22/11 in Ledeberg.

Stichting Integratie Gehandicapten vzw - Lange Violettestraat 147 - 9000 Gent - ☎ 09-225 10 74

- De prehistorie van het lezen: **leesbevordering** in het kleuter- en basisonderwijs: 8/12.

Kempens Instituut voor Onderwijsbegeleiding vzw - Patersstraat 26 - 2300 Turnhout - ☎ 014-41 00 92

SECUNDAIR EN HOGER ONDERWIJS

- **Geweldloze opvoeding** in de middelbare school: 19/11 in Gent.

De Vuurbloem vzw (i.s.m. Oostvlaamse Volkshogeschool) - Rapaert-

KLASSE-MENT

Zin in een boekenbon van 2000 fr., geschenken door de Standaard Boekhandel? Stuur vóór 30 november een brief(kaart) met het antwoord op de vraag, uw naam en adres en eventueel uw functie in het onderwijs naar **KLASSE**. Winnen is in dit geval waarschijnlijk belangrijker dan deelnemen. Maar het één kan niet zonder het ander. Succes.

b

straat 39 - 8310 Assebroek - ☎ 050-37 10 17

- Overgang S.O. naar **HOB**U (16/11); Hoe op school **omgaan met jongeren?** (23/11); Van plakwerk tot **curususopmaak** (30/11 en 7/12).

Aardrijkskunde: Didactische videomontage *Nationale Parken USA* (6/12).

Centrum voor Didactische Vernieuwing - VIIde-Olympiadelaan 25 - 2020 Antwerpen - ☎ 03-827 78 90

- **Vakoverschrijdende thema's** in het secundair onderwijs: hoe pak je dit aan?: 23/11 in Gent.

Departement Didactiek en Kritiek - UIA/Lab. Interactionele Psychologie - RUG - An Blicke - Universiteitsplein 1 - 2610 Wilrijk - ☎ 03-820 29 74

- **Natuurwetenschappen:** Bouwfysica in de klas - akoestiek en lawaaibeheersing (16/11).

Talen: Changes in the British outlook on life (23/11); Beroepsonderwijs: Project Algemene Vakken a.u.b. (23/11).

Centrum voor Beroepsvervolmaking Leraars - UIA - Universiteitsplein 1 - 2610 Wilrijk - ☎ 03-820 29 61

- **Economie:** Economisch Didactische Dag (26/11).

Engels: Woordenboeken echt gebruiken? (16/11).

Geschiedenis: De Antwerpse emigratie eind 16de eeuw (19/11).

Nederlands: Spreken en luisteren in de derde graad (23/11).

IDEA/Centrum voor Didactiek - UFSIA - Prinsstraat 13 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-220 46 93

CONGRESSEN EN SYMPOSIA

ALGEMEEN

- De waarheid over **faalangst:** 23/11 in Utrecht, Nederland. *KPC - Miranda Bulten - Postbus 482 - 5201 AL 's-Hertogenbosch - Nederland - ☎ 00-31-73-24 72 47*

- **6de Nederlands Taalcongres:** 19/11 in Kortrijk.

Thema: Humor in het Nederlands: proza, poëzie, politiek en journalistiek.

Vereniging Algemeen Nederlands - P. Debrabandere - Keizer Karelstraat 83 - 8000 Brugge - ☎ 050-31 73 66

- **Algemene Conferentie van de Nederlandse Taal en Letteren 1994:** 16/12 in Tilburg.

Thema: onderwijs Nederlands als moedertaal en als tweede taal - 150 mensen worden uitgenodigd na schriftelijke kandidatuurstelling.

Nederlandse Taalunie - D. Boon - Stadhoudersplantsoen 2 - 2517 JL Den Haag - Nederland - ☎ 00-31-70-346 95 48

SECUNDAIR EN HOGER ONDERWIJS

- **Milieubewust produceren:** het kan!: 14/12.

Provinciale Industriële Hogeschool van West-Vlaanderen - Graaf Karel de Goedelaan 5 - 8500 Kortrijk - ☎ 056-21 54 65

- **European citizenship in education:** 17 tot 20/11 in Antwerpen.

European Secondary Heads Association-Belgium - Mevr. A. Van den Elsen - p.a. Koninklijk Atheneum - Mechelsesteenweg 194 - 2640 Mortsel - ☎ 03-449 58 50

Winnaar opgave 11: *Brigitte De Kerfuit* Temse.

Opllossing opgave 12: De optelling gaf als resultaat **MAATSCHAPPIJLEER**.

Opgave 13: Onderstaand naamkaartje verborgt een u welbekend beroep. Welk?

ELS DE TERRET

LUIK

Klasse-ment - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel

JEUGDPARLEMENT **S**

Elk jaar organiseert het *European Youth Parliament* (zetel in Oxford) twee internationale sessies waar een week lang 12 jongeren uit de 12 Europese lidstaten debatteren over Europese problemen. De vzw *Europees Jongerenparlement België* organiseert half november schriftelijke selecties voor Vlaamse ASO-scholen die naar de volgende sessies (november '95 en maart '96) willen. De selecties vinden plaats in het Koninklijk Atheneum - Voskenslaan 60 - 9000 Gent - ☎ 09-222 52 40. *Europees Jongerenparlement België* vzw - Beukenlaan 74 - 9051 Gent - ☎ 09-220 40 16

DE REACTIES

• Meer dan 6000 lezers gingen in op onze uitnodiging om kennis te maken met het **IMAX-filmtheater** in Brussel. Dat waren er 2000 te veel voor het aantal beschikbare plaatsen maar die mensen hebben ondertussen ook al een kortingsbon ontvangen voor een andere IMAX-voorstelling. Op 8 en 9 oktober zat de zaal dus tien keer vol, exclusief voor Vlaamse leerkrachten. En de reacties waren enthousiast. U weet het, beste lezer, voor u is alleen het grootste scherm ter wereld groot genoeg.

• In Leuven kon u de voorbije dagen voor één keer niet naast de leerkrachten kijken in plaats van naast de studenten. Zo'n 5000 lezers van **KLASSE** schreven in voor het initiatief **STAD MET KLASSE**. Zes dagen lang stonden daarvoor zes grote musea en plaatsen in Leuven open voor Vlaamse leerkrachten en hun gezin. Overal zorgden organisatoren en stadsgidsen voor boeiende commentaar. Het werd een bijzondere kennismaking met een bijzondere stad. En het is altijd prettig om in de stad zoveel collega's tegen het lijf te lopen: leerkrachten van alle netten en niveaus, allemaal even geïnteresseerd en gedreven bezig met onderwijs.

• De lezers die reageerden op de oproep tot dialoog over *De school staat niet alleen* van de *Koning Boudewijnstichting* (**KLASSE** 47, september 94, p. 32) krijgen zoals beloofd een exemplaar van het **boek cadeau**. Het zijn L. Van De Broeck (Gent), Francis Van Hecke (Sint-Stevens-Woluwe), Mark Maes (Brussel), Christel Anecour-Maes (Temesse), Hanna Biesheuvel (Katwijk-aan-Zee), Nijs (Diegem) en Luc Bataillie (Bambrugge).

KLASSE-SERVICE

• LEREN LEZEN **b**

Basisschool de Zevensprong verkoopt een aantal materialen van de **leesmethode Veilig leren lezen** (nieuwe Vlaamse editie). Ze zijn maar één jaar gebruikt en sommige zelfs helemaal niet.

Basisschool de Zevensprong - V. Decosterstraat 67 - 3000 Leuven - ☎ 016-29 15 44

• HOMO'S OP SCHOOL **S**

Het adres van de **gastpreker** op scholen over homoseksualiteit (zie **KLASSE** 48, oktober 94, p. 30) is *Chris De Bont - Pachthoevelaan 11 - 2180 Ekeren - ☎ en fax 03-541 47 85*

• SOFTWARE (1) **a**

Met *Pupiter* kunnen leerkrachten uit basis- en secundair onderwijs hun lesvoorbereidingen en agenda beheren. Dit softwarepakket draait op een MS-Windows-compatibele computer (DOS 3.3 of hoger en Windows 3.x). U kunt een gratis demonstratiepakket aanvragen.

DM & P - Lovegemstr. 8 - 1861 Meise - ☎ 02-269 05 37

• SOFTWARE (2) **a**

gp-Untis en gp-Mentor zijn programma's voor de opmaak van lesroosters en de verwerking van lesurenpakketten. In Vlaanderen maken 265 scholen er al gebruik van. Nu zijn er ook programma's om uw personeels- en leerlingenadministratie te automatiseren.

International Software Trading - Antwerpsesteenweg 124 - 2630 Aartselaar - ☎ 03-877 23 08

• HUISRUIL **a**

Intervac coördineert huisruil in 30 landen en telt zo'n 9000 leden. Jaarlijks krijgt u vier catalogi, een tijdschrift enz. Op 17/12 is er een **ledenontmoeting/infodag** in de Brusselse KVS, met o.a. een rondleiding achter de schermen. Deelnemen kost 100 fr. per persoon.

Intervac vzw - Jempi & Yolande De Cooman - Lindenberglaan 26 - 1933 Sterrebeek - ☎ 02-731 52 02

GEDETACHEERDE GEZOCHT **a**

• Het *Departement Onderwijs* zoekt een leerkracht secundair onderwijs of docent hoger onderwijs voor de opvolging van het *Comett-programma* (Europees actieprogramma ter bevordering van de samenwerking tussen hoger onderwijs en industrie). Hij of zij wordt gedetacheerd vanaf 1 januari tot het einde van het academiejaar 1995-96 met mogelijkheid tot verlenging.

Functiebeschrijving: afhandelen van het *Comett-programma* en overgang naar het nieuwe Leonardo-programma voorbereiden; de relatie tussen het onderwijsveld en de bedrijfs wereld verder uitbouwen; informeren en sensibiliseren om de Vlaamse deelname aan het programma te vergroten; bestaande samenwerkingsverbanden universiteit en onderneming ondersteunen.

Profielbeschrijving: goede kennis van hoger onderwijs en secundair beroeps- en technisch onderwijs; goede kennis van en ervaring in de relatie onderwijs en industrie; kennis van en bereidheid tot het inwerken in de Europese onderwijs- en beroepsopleidingsprogramma's; communicatief, contactvaardig en bereid te werken in teamverband; organisatietalent, zin voor initiatief en verantwoordelijkheid; kennis van tekstverwerking en het werken met kleine databestanden op PC; redactionele vaardig-

heid in het opstellen van rapporten en beleidsdocumenten; grondige kennis van Engels en Frans; betrokkenheid bij een samenwerkingsprogramma of SUO strekt tot aanbeveling. Uw kandidatuur, met grondige motivatie en curriculum vitae moet worden ingezonden **vóór 15 november**. Een eerste selectie zal gebeuren op basis van deze schriftelijke kandidatuurstellingen. De geselecteerde kandidaten worden uitgenodigd voor een interview.

U richt uw kandidatuur aan de Secretaris-generaal van het Departement Onderwijs - RAC Arcadengebouw - 3de verdieping - 1010 Brussel

• De *Socialistische Federatie van Plaatselijk Open Jongerenwerk* zoekt een «aardige gedetacheerde die **kan schrijven**». Basisvoorwaarden: vastbenoemd en jonger dan 38 jaar. Indiensttreding op 1 september 1995.

SFPOJW vzw - St. Jansstraat 32-38 - 1000 Brussel - ☎ 02-515 03 31

BRTN-SCHOOLUITZENDINGEN **a**

De Schooluitzendingen van de BRTN bevatten interessante nieuwe programma's. Elk programma gaat drie keer de ether in: eerst in **preview op TV1** op zaterdag tussen 13u. en 15u. en de daaropvolgende week **twee keer op TV1** tussen 15u. en 16u. De nieuwe programmagids ligt in uw school ter inzage. Een greep uit de inhoud.

• BASISONDERWIJS

Koekeloere is een nieuw programma voor de **derde kleuterklas**: documentaires, sketches, liedjes, prentenboeken enz. nodigen kleuters uit om zelf op ontdekking te gaan. Op 3/12 (preview om 14.25u.), 6 en 9/12 (telkens om 15u.). In het voorjaar volgen nog zes afleveringen.

Le petit monde de Pierre brengt tien kwartiertjes **Franse woordenschat voor de derde graad**. Start op 10/12 (preview om 13.45u.), 13 en 16/12 (telkens om 15.30u.).

• SECUNDAIR ONDERWIJS

Lernexpress 2 brengt een reeks van 10 programma's **Duits voor beginners**, aansluitend op de eerste 10 afleveringen van vorig schooljaar. Start op 10/12 (preview om 13.30u.), 13 en 16/12 (telkens om 15.45u.).

• **Radio 3** brengt elke zaterdag (18.10u. tot 19u.) *Het Houten Paard*, 50 minuten actuele informatie over het **kinderkunstenlandschap** voor leerkrachten basisonderwijs en eerste graad secundair onderwijs.

Radiator is een nieuwe reeks rond **theater** voor het secundair onderwijs. Er zijn nog uitzendingen op 2/12 (*Maat voor maat* van *W. Shakespeare*), 10/3 (*Freuds laatste droom* van *M. Hubay*) en 14/4 (*De kunst van het vragen* van *P. Handke*), telkens op vrijdag van 11u. tot 12u.

• Bij de programmagidsen vindt u ook een **catalogus multimediale lespakketten**. De eerste uitgave bevat reeksen van de schooltelevisie op videocassette met kant-en-klaar didactisch materiaal.

Kopies van programma's van het lopend schooljaar kunt u **steeds aanvragen bij het Departement Onderwijs - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel - ☎ 02-211 45 58**. Als u zelf een lege cassette stuurt krijgt u de kopies gratis. Anders betaalt u 300 fr. per cassette. *BRTN-schooluitzendingen - A. Reyerslaan 52 - 1043 Brussel - ☎ 02-741 32 03 of 02-741 53 02 (didactisch materiaal)*

Omgaan met kritiek. Zit er weer een collega/onder-, boven- of nevengeschikte/vriend of vijand met kritiek op uw nek? Tien tips van de Amerikaanse organisatie-deskundige *Sam Deep* om een maagzweer te voorkomen en succesvol om te gaan met kritiek.

1. **Niet kwaad worden.** Rust geeft kracht. Tenslotte heeft iedereen recht op een eigen mening.

2. **Luister goed naar de kritiek.** Probeer precies te begrijpen wat de ander zegt én waarom. Zeg niets voor hij is uitgesproken.

3. **Heb medelijden met onbekwame critici.** Als hun kritiek onbeholpen is, kunt u zich moeilijk beledigd voelen. Denk liever aan de andere arme stakkers die ook met dat specimen te maken hebben.

4. **Vraag om voorbeelden van uw zogenaamde tekortkomingen.** Niet sarcastisch of vijandig, gewoon om de kritiek beter te begrijpen.

5. **Geef uw opvatting over de situatie.** Zeg eerst in hoeverre u de andere wilt volgen. Corrigeer dan beleefd, emotioneel maar wél duidelijk elke onjuiste informatie.

6. **Beschuldig de andere nooit van oneerlijkheid.** Misschien is de kritiek oneerlijk maar ga er maar van uit dat de persoon dat niet is. Zelfs als dat later toch blijkt, beschuldigt u hem beter niet meteen.

7. **Vat uw afwijkende mening samen.** Wijs op de nog resterende meningsverschillen en stel eventueel een corrigerende gedragslijn voor om die meningsverschillen uit de weg te ruimen.

8. **Vertel hoe u zich voelt.** Als alle problemen zijn behandeld, beschrijft u hoe u zich voelde toen u de kritiek te horen kreeg. Misschien kunt u de andere vertellen hoe hij het naar uw mening beter had kunnen overbrengen.

9. **Bedank de criticus.** Laat merken dat u zijn wens om uw prestatie te helpen verbeteren op prijs stelt. Ook als u niet de indruk hebt dat u ermee geholpen bent.

10. **Pas uw gedrag zodig aan.** Als de kritiek rechtvaardig is, moeten de anderen ook enige verandering in uw gedrag zien.

Leren in koppels. In Engeland, Israël en Amerika heeft men bijzonder positieve effecten vastgesteld van *peer tutoring*. Dat kan zowel in basis- als secundair onderwijs. Het is een werkwijze waarbij leerlingen voor een aantal lessen per twee gekoppeld worden. Ze werken dan aan een opdracht waarbij de ene leer-

ling (al dan niet ouder) de andere (op dat vlak wat zwakkere) leerling begeleidt. Daar hebben ze **allebei voordeel** bij. De begeleider brengt zijn kennis op een hoger niveau omdat hij de stof aan iemand anders moet uitleggen. De andere profiteert van de individuele aandacht en uitleg. Ook op sociaal-emotioneel gebied wordt iedereen er beter van. Beide groepen leerlingen krijgen een positievere houding tegenover het vak, ze winnen aan zelfvertrouwen en krijgen een positiever zelfbeeld. Bovendien verbetert de sfeer in heel de klas. Leerkrachten zijn er vaak verbaasd over hoe goed sommigen iets aan andere leerlingen duidelijk kunnen maken en hoe snel wat zwakkere leerlingen door deze aanpak vooruitgaan. Uiteraard wijzigt hierdoor ook de rol van de leerkracht. Hij wordt begeleider van een leerproces en moet aandacht besteden aan de vooruitgang van elk groepje. De aanpak vergt toch wel enige organisatie, goede afspraken (eventueel met collega's), geschikt materiaal en een aangepast lokaal. De beste resultaten worden behaald met een projectmatige uit-

Neerslachtig? Waarschijnlijk hebt u ook van die dagen waarop u het niet meer ziet zitten. Eén troost: volgens Amerikaanse psychologen aan de *Universiteit van Michigan* (*Psychology Today*, 1/94) hebben de meeste mensen op drie van de tien dagen te kampen met sombere gevoelens. Magere troost zult u zeggen, maar het helpt wel. De onderzoekers hebben immers nagegaan welke methodes wel en niet helpen om neerslachtigheid te verdrijven. Wat de meeste mensen wél doen maar wat blijkbaar niet helpt: televisie kijken, stilletjes wegruipen, openlijk agressie uiten en lekker uithuilen. Twee truukjes blijken wel effectief: terugdenken aan eigen successen uit het verleden én de eigen situatie vergelijken met het leed van anderen. Dat is geen leedvermaak. Het heet *relativeren van de eigen sombere gevoelens* en dat blijkt te helpen om ze te verdrijven.

werking in heel de school. In Nederland wordt voor volgend schooljaar alvast een proefproject klaargestoomd.

Begeleiders. In het artikel over pedagogische begeleiders (KLASSE, september 94, p. 8) staat dat het katholiek onderwijs begeleiders intern sanctioneert als ze een inspectiestijl zouden ontwikkelen. Dat klopt niet, zegt *Wim Vertommen*, directeur Algemene Pedagogische Begeleidingsdienst VSKO: «Het dienend gezag is het adagium van de pedagogische begeleider. Dit is tevens de kernidee van de begeleidingscultuur die de pedagogische begeleiding in Vlaanderen wil invoeren. Wij zijn ervan overtuigd dat de overgrote meerderheid van de pedagogisch begeleiders hierin slaagt. Wij ervaren dat begeleiders in een verschillend tempo evolueren naar een authentieke begeleidingscultuur. Er is echter in het katholiek onderwijs geen sprake van sanctioneren, wel van een uitnodiging tot een bepaalde stijl en aanpak, die verenigbaar is met het begeleiden van volwassenen.»

SIGNAAL

Op de reünie. Waarom komen sommige oud-leerlingen wel naar een reünie op school en anderen niet? Dat onderzochten de professoren *Lamb* en *Reeder* voor *Psychology Today*.

Ze ondervroegen daarvoor honderden mensen van verschillende leeftijden. En wat blijkt? Het is niet omdat je je nu te goed, te rijk, te arm, te dik enz. voelt dat je wel of niet komt. Niet het heden maar het verleden maakt het verschil. Alleen wie terugkijkt op een plezierige schooltijd is geneigd naar een reünie te komen. Oude vriendschapsbanden aanhalen is voor 80 % van de deelnemers het belangrijkste motief. Toch zijn er opmerkelijke verschillen, naargelang van het aantal jaren dat je van de school weg bent. Is dat tien jaar geleden dan wil je vooral laten zien hoe je bent veranderd en wat je hebt bereikt in vergelijking met de anderen. Voor wie twintig jaar geleden van school kwam vormen persoonlijke contacten (ook nieuwe!) het belangrijkste motief. Wie dertig jaar of langer geleden eindexamen deed is vooral uit op het ophalen van oude herinneringen en het weerzien van oude bekenden. Voor 90 % van de deelnemers blijkt de reünie een positieve ervaring te zijn en twee derde van de deelnemers zeggen er de volgende keer weer te willen bij zijn. ■

De cijfers van het eerste grootschalige onderzoek naar pesten in Vlaanderen liegen er niet om: 23 % van de leerlingen in het basisonderwijs en

15 % in het secundair onderwijs worden regelmatig gepest op

school. De probleemgroep ligt tussen 10 en 14 jaar.

Drie vierde van de slach-

ONDERZOEK

offers durft er niets over zeggen tegen een leerkracht. Nochtans speelt precies zijn ingrijpen een belangrijke rol. Nu is er voor het eerst een concreet actieplan.

Leraars kunnen pestkoppes

stoppen

De cijfers zijn vergelijkbaar met die in andere landen waar al eerder onderzoek gedaan is (Nederland, Engeland en Noorwegen). Het onderzoek van Prof. Paulette Van Oost en Veerle Stevens (Universiteit Gent) gebeurde grondig. Het startte anderhalf jaar geleden o.a. met een oproep in KLASSE om projecten, initiatieven en ervaringen te bundelen. Nadien kwamen buitenlandse specialisten op bezoek, o.a. Prof. Dan Olweus die er in

Noorwegen met een grootschalig project in slaagde het pesten op school aanzienlijk terug te dringen. Dan volgde een voorstudie bij achthonderd leerlingen en grondige interviews bij nog eens honderd leerlingen en een tiental klasgroepen. Daarna werden zo'n 10.000 leerlingen uit 84 scholen bij het hele onderzoek betrokken. Ondertussen werkte de projectgroep aan een volwaardig actieprogramma om het pesten op school daadwerkelijk aan te pakken. Het werk is nu klaar. De scholen kunnen aan de slag.

Slachtoffers

Uit het onderzoek bij de totale groep 10-16-jarigen kunnen we besluiten dat in Vlaanderen één op de vier leerlingen betrokken is bij pesten/gepest worden.

Eerst de pestkoppes zelf: 16 % in het basisonderwijs en 12 % in het secundair pesten regelmatig andere kinderen. Eén derde daarvan doen dat minstens één keer per week. Doorgaans zijn er meerdere leerlingen bij betrokken. Zowat de helft van het pesten gebeurt bij leerlingen van de eigen klas, de andere helft zit in andere klassen.

En dan de slachtoffers. Die zijn er meer dan daders. In het basisonderwijs zeggen 23 % regelmatig het slachtoffer te zijn van pesterijen, in het secundair 15 %. Iets minder dan de helft van hen hebben het minstens één keer per week zitten. Het gaat hier werkelijk om directe pesterijen. Daarnaast zijn er nog indirecte vormen zoals sociale isolatie en uitsluiting door leeftijdgenoten. Toch voelen ook nog eens 8 % in het basisonderwijs en 5 % in het secundair zich dikwijls alleen op school.

Opvallend is ook dat een groep leerlingen (4 %) zowel betrokken is als pester én als slachtoffer. Bovendien zijn de rollen vrij stabiel: wie vorig jaar pestte of gepest werd heeft veel kans om dit jaar hetzelfde te doen.

Meisjes

Er werd nauwelijks een verband vastgesteld tussen pestgedrag en de onderwijstypes of de grootte van de klas of de school.

Het geslacht speelt wel een rol. Jongens zijn vaker dader en slachtoffer. Meisjes staan verhoudingsgewijs wel meer bloot aan indirecte vormen van pesten. Meer meisjes geven aan weinig vrienden te hebben in de klas, minder aardig gevonden te worden en zich meer alleen te voelen op school.

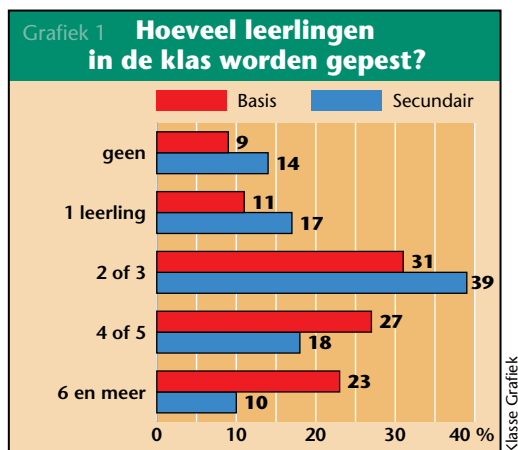
Maar het grootste verschil zit in de leeftijd. In het basisonderwijs wordt aanzienlijk meer gepest dan in het secundair (zowel direct als indirect). Het percentage daalt met het ouder worden.

PROF. P. VAN OOST: «Leerlingen uit het basisonderwijs vormen een belangrijke doelgroep voor het interventieprogramma. Maar omdat we ook een relatief hoog aantal slachtoffers vonden in het secundair onderwijs, zal het Vlaamse actieprogramma ook hieraan bijzondere aandacht moeten besteden. De focus ligt op 10- tot 14-jarigen.»

Angst op de speelplaats

In Grafiek 1 ziet u hoeveel gepeste leerlingen er in elke klas zitten. De éne zondebok komt niet zo veel voor. In een derde van de klassen worden 2 à 3 leerlingen gepest. In de helft van alle klassen in de basisschool zijn vier of meer leerlingen het slachtoffer van pesterijen. In het secundair onderwijs is dat nog in 28 % van de klassen het geval.

Maar in de meeste gevallen is daarvan in de klas zelf niet zo veel te zien. In het basisonderwijs gebeurt het maar voor 3 % tijdens de les en voor 2 % op weg naar school; 77 % van de pesterijen gebeuren op de speelplaats. In het secundair onderwijs duiken iets meer pesterijen op tijdens de les (7 %) en in de klas tijdens de pauzes (6 %).

Maar ook hier situeert de ellende zich vooral op de speelplaats (60 %).

Niets gezien

Tien procent van de leerlingen zeggen de pestkoppen te begrijpen. De helft kan ze echter niet uitstaan. Er blijft dan nog een aanzienlijke groep leerlingen (zo'n 40 %) die niet goed weten welke houding ze moeten aannemen. Het is ook die groep die met een goed actieprogramma ondersteund kan worden.

VAN OOST: «Uit interviews met tien- tot veertienjarigen tijdens het vooronderzoek leerden we dat leerlingen bereid zijn in peestsituaties tussen te komen ten voordele van wie gepest wordt, wanneer het om een vriend(in) gaat. Jongeren met weinig vrienden kunnen dan ook op weinig hulp van klasgenoten rekenen. Daardoor verkleint de kans nog eens dat er voor hen een einde komt aan het pesten.»

In het basisonderwijs zeggen 62 % van de leerlingen regelmatig in te grijpen als leerlingen worden gepest. In het secundair onderwijs daalt dat tot 39 %. In het basisonderwijs kijkt 13 % bij pesterijen resoluut de andere kant op. In het secundair doet één op de vijf dat.

PESTEN VOORKOMEN: ACTIE

- In het voorjaar '94 ontwikkelde het onderzoeksteam een heel concreet actieprogramma, samen met directies en leerkrachten uit 18 Vlaamse scholen. Het resultaat is nu een zeer bruikbare videofilm (*Prettige dag gehad?*) die de aanzet is voor een klasgesprek of rollenspel. De begeleidingsmap omvat een volledig en overzichtelijk actieplan. Het pakt pesten aan op drie niveaus: de school (o.a. een gedragscode), de klas (vier lesblokken) en het individu (basismateriaal voor individuele gesprekken). Veertig Vlaamse scholen worden dit schooljaar nog van nabij begeleid door het projectteam. Voor alle andere scholen zit het volledige actieplan in een stevige doos. U kunt dat hele pakket (video en begeleidersmap) bestellen voor 1200 fr. (en 300 fr. verzendingskosten) bij de onderzoeksgroep.

Onderzoeksgroep Gedrag en Gezondheid - Henri Dunantlaan 2 - 9000 Gent - ☎ 09-264 64 48 - rekeningnr. 290-0030728-97 (vermelding: P.7761 - actieplan pesten)

- **Pesten bij jongeren** is een ander nieuw educatief project om pesten te voorkomen. Het bestaat uit vijf delen: een tentoonstelling (14 panelen), tien nadenkposters met confronterende uitspraken, stickertjes voor de leerlingen, een infozuil en een didactische brochure voor de leerkracht. Doelgroep zijn de tien- tot veertienjarigen. Om het hele project op uw school te halen betaalt u 1500 fr. per dag (minimumuur van vijf dagen). De didactische werkmappak kunt u ook apart bestellen (345 fr.).

BDJ-Jeugd & Vrede - Van Elewycckstraat 35 - 1050 Brussel - ☎ 02-640 19 98

- Bij ACCO verscheen zopas een bijzonder praktisch boek: **Pesten, een preventiepakket voor het onderwijs** (De Meyer, Heurckmans, Vanbilloen - Leuven, 1994). Het bevat een helder actieplan voor de derde graad van de basisschool en de eerste graad secundair onderwijs. U kunt deze praktische handleiding voor 385 fr. bestellen bij ACCO - Tiensestraat 134 - 3000 Leuven - ☎ 016-29 11 00.

- In KLASSE nr. 35 (mei '93) vindt u een uitvoerig dossier over **pesten op school**. U kunt daarvan nog een exemplaar bestellen door 50 fr. over te schrijven op rekeningnr. 091-2203004-66 met vermelding KLASSE - VIZIER 35 - PESTEN

VAN OOST: «Of neutrale leerlingen (die niet pesten of gepest worden) ingrijpen is vooral afhankelijk van hun houding tegenover pesten. Bovendien grijpen ze sneller in als ze zien dat ook andere leeftijdgenoten of leerkrachten dat doen.»

Leraars blind?

Volgens de leerlingen grijpen de leerkrachten niet in bij pesterijen. In het basisonderwijs doen amper 37 % iets, in het secundair slechts 16 %. Bovendien durven blijkbaar maar weinig leerlingen hierover met een leerkracht praten. Slechts 40 % van de slachtoffers uit het basisonderwijs hebben ooit aan een leerkracht verteld dat zij gepest worden. In het secundair is dit amper 21 %. De grote meerderheid dragen hun lot dus in alle stilte. Thuis durven ze er meer over praten: 61 % basis, 46 % secundair. Maar ook hier zeggen dus velen niets over wat zij moeten ondergaan.

De pestkoppen op hun beurt zeggen ook dat er nauwelijks ooit een leerkracht met hen over hun pestgedrag heeft gesproken: 33 % in basis en 20 % in secundair. Anders dan bij de slachtoffers praten de pestkoppen hierover nauwelijks met hun ouders: 24 % in basis en 14 % in secundair. De ouders zijn dus meestal nog slechter op de hoogte dan de leerkracht. Het is dan ook vrij moeilijk om echte pesterijen te zien. Maar een belangrijk advies is toch wel: ogen open. Er is veel verborgen leed en wie het wil zien, heeft ook meer kans het te ontdekken. Doen alsof er niets aan de hand is, kan nog moeilijk. ■

Het onderzoek werd gesubsidieerd door Leona Detiège, Vlaams Minister voor Sociale Aangelegenheden. Het werd uitgevoerd door de onderzoeksgroep Gedrag en Gezondheid (Universiteit Gent) o.l.v. Prof. Paulette Van Oost en Veerle Stevens.

GEPESTE LERAARS

In de volgende KLASSE leest u een reportage over leerkrachten die door leerlingen worden gepest. Dat kan gaan van het bloed onder de nagels uithalen en psychologische treiterijen tot fysieke bedreigingen, beschadigingen van materiaal enz. Hierover is tot nu toe officieel nauwelijks iets bekend maar u weet beter dan wij wat de realiteit is in de klas en op school. Wie daarover gegevens of commentaar heeft wordt verzocht meteen contact op te nemen met de redactie (☎ 02-211 46 60).

Leerkrachten die (uiteraard in volledige discretie) willen getuigen over eventuele pesterijen door leerlingen (en gevolgen of aanpak ervan) kunnen op WOENSDAG 10 NOVEMBER van 13u tot 17u terecht op een speciaal telefoonnummer: ☎ 02-211 46 56.

Schrijven kan ook (liefst meteen): KLASSE - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel.

«Ik vind het crimineel dat sommige schooldirecteurs na de telling van februari plots vinden dat een leerling beter in het BO thuishoort», fulmineert de onderwijsminister. Anderen denken dat het buitengewoon onderwijs (BO) uit zelfbehoud meer leerlingen tracht aan te trekken.

THEO MARDULIER, Dienst Organisatie BO: De stijging van het aantal leerlingen ligt niet aan het BO zelf. Om een leerling in het BO in te schrijven is een verslag vereist dat aangeeft welk type van BO aan zijn behoefte beantwoordt. Een PMS-centrum (of een instelling die voor studie- of beroepskeuze dezelfde waarborgen biedt) maakt dit op. Voor bepaalde types maakt een geneesheer het verslag op. Het is dus een misvatting dat leerkrachten, directie of ouders zomaar kunnen beslissen een kind naar het BO te sturen. De aanhoudende stijging van het leerlingenaantal in het BO is veeleer een signaal dat steeds meer kinderen zich moeilijker kunnen handhaven in het gewoon onderwijs. Is de prestatiedruk er misschien voor bepaalde kinderen te groot?

Bijna 3,5 % van de scholieren uit het basis- en secundair onderwijs of bijna 40.000 kinderen lopen school in het buitengewoon onderwijs (BO). Het aantal leerlingen neemt er toe. Ook in

VERKENNING

tengewoon onderwijs (BO). Het aantal leerlingen neemt er toe. Ook in

Buitengewoon onbekend

onze buurlanden is dat zo. Worden leerlingen dan onterecht en te gemakkelijk doorverwezen naar het BO? «'t Is een moeilijke gast en hij kan bij ons niet volgen, zouden we hem niet liever naar het BO sturen», operen ze wel eens in de leraarskamer. Maar zo eenvoudig gaat dat niet. Bovendien bestaat er een rist vooroordelen over het BO. Worden leerlingen niet te snel in een apart kastje gestopt? En weet u wat type 8 precies is?

Kindermishandeling

Vooral type 1 voor kinderen met een lichte mentale handicap en type 8 voor leerlingen met ernstige leerstoornissen en in mindere mate type 3 voor kinderen met ernstige emotionele en gedragsproblemen zorgen voor discussie. De omschrijving van type 8 is nogal vaag en drie op de tien kinderen zouden er niet thuishoren.

CHRIS WIJNS-WOUTERS, Dienst Organisatie BO: Kan zijn. Ook omgekeerd zitten er in de gewone school kinderen die eigenlijk beter in het BO thuishoren. BO-leerkrachten getuigen dat kinderen die uiteindelijk in type 8 terecht komen vaak al een hele lijdensweg achter de rug hebben in het gewoon onderwijs. Ze worden over het algemeen vrij laat doorgestuurd, als ze al 9 of 10, soms zelfs 11 jaar zijn. Voor het BO wordt het bijgevolg ook een hele opgave. Het kind moet er opnieuw zelfvertrouwen krijgen maar het is al zo lang in zijn schelp gekropen. Kinderen die het gewoon onderwijs niet aankunnen maar er van hun ouders toch moeten blijven, klagen elke dag van buikpijn of hebben andere psychosomatische klachten. Kinderen tegen beter weten in handhaven in het gewoon onderwijs is zelfs een vorm van kindermishandeling, zeggen sommige psychiaters. Ik betreur het evenzeer dat BO-scholen kinderen ten onrechte vasthouden in het belang van het lesurenpakket.

Hoewel BO steeds meer wordt aanvaard als een evenwaardige vorm van onderwijs hebben ouders het moeilijk met de overstap. BO is onbekend of heeft bij hen een negatieve bijklank.

THEO MARDULIER: Bij kinderen die in type 1, 3 of 8 zitten springt de handicap niet altijd meteen in het oog of is moeilijker te definiëren. We zitten daar in een schemerzone die soms aanleiding geeft tot

een verkeerde inschatting. Voor kinderen met een ernstige of meervoudige handicap wordt de noodzaak van het BO wel makkelijker aanvaard.

Vaak ontdekt de school te laat functionele stoornissen als dyslexie.

CHRIS WIJNS-WOUTERS: Leerkrachten zijn niet opgeleid om dat soort zaken te zien. Het zou goed zijn mocht er in de lerarenopleiding ook aandacht zijn voor het BO. Dit aandachtspunt kan eventueel ingevuld worden door gastleerkrachten met praktijk in het BO. Je moet als leerkracht leren kijken naar kinderen, kunnen zien wat ze wel en niet aankunnen en op de individuele behoeften kunnen inspelen. Dat is zorgverbreding.

Drama's

De lat moet niet voor elk kind even hoog liggen?

CHRIS WIJNS-WOUTERS: Zorgverbreding betekent differentiëren in plaats van standaardlessen te geven. Het is onderwijs geven op maat van elk kind en niet alleen voor de middenmoot. Bij problemen kan eerst de klasleraar het kind op een andere manier benaderen. Hij kan ook de taakleraar inschakelen. Maar als de moeilijkheden te groot zijn moet de school onmiddellijk de ouders verwittigen. Het PMS kan eventueel adviseren om naar het BO te gaan.

U pleit ervoor dat leerkrachten opnieuw zouden leren verantwoordelijkheid dragen voor zoveel mogelijk leerlingen. Is dat om de overstap naar het BO af te remmen?

THEO MARDULIER: Het lijkt erop dat de aanwezigheid van een BO-school de gewone school ontslaat van een deel van haar verantwoordelijkheid. Soms vraagt een leerkracht in een gewone school zich af waarom hij extra-energie zou besteden aan een «moeilijke leerling» als die twee dorpen verder in een BO-school door een team van «specialisten» kan worden opgevangen. We pleiten voor een juiste aanwending van de know-how in de BO-school voor kinderen die er werkelijk ook terecht moeten kunnen. Zeker voor het type 8 zou de remediërende functie veel meer benadrukt moeten worden. Bij een vroegtijdige verwijzing kan terugplaatsing naar het gewoon onderwijs dan meer regel dan uitzondering worden.

Is de integratie in het gewoon onderwijs van leerlingen uit het BO haalbaar?

CHRIS WIJNS-WOUTERS: Wij pleiten voor een verantwoorde integratie. De toetssteen is of kinderen zich goed voelen en zich kunnen ontplooiën. Daarom moet de hele school mee zijn, de kinderen, de leerkrachten, de directeur... Iedereen van het team moet ervoor open staan om bijvoorbeeld een kind met een fysieke handicap op te nemen. Zoniet creëer je drama's.

Afgeschapt

Integratie stelt de leerkracht toch voor allerlei praktische problemen.

THEO MARDULIER: Ik denk dat het klimaat in een school sterk bepaalt hoe ze er met kinderen omgaan die extra-hulp nodig hebben. Worden die wel aanvaard? Zorgverbreding en integratie kun-

nen schitterend werken. Bepaalde kinderen hoeven dan niet naar het BO. Vaak ligt die school trouwens een eind verder weg uit hun gewoon milieu. En soms moeten ze zelfs, wegens die afstand, op internaat en missen ze hun broer of zus en vriendjes uit de buurt.

Bij een verwijzing naar speciale scholen spreken sommigen verontwaardigd over een maatschappelijke segregatie. Als reactie definieert men daarom de *integratieve school* soms als de school waar plaats is voor *alle* kinderen, zonder uitzondering. De vraag is of je integratie als geslaagd kan beschouwen als het enkel gaat om een fysieke integratie, namelijk als het kind niet meer in een aparte maar in een gewone school zit. Het goed menen en lief zijn voor het kind is niet genoeg. Integratie moet samengaan met emancipatie. Het kind moet er kunnen groeien. Anders is het een schijnintegratie en wordt het kind in zijn hulpvraag miskend. De vraag zal altijd moeten zijn: «Kan integratie voor *dit* kind in *deze* school?»

Premie

Het getuigschrift BO is niet verplicht voor leerkrachten en wie het heeft moest lang wachten op een valorisatie. Is er eigenlijk wel een regeling? THEO MARDULIER: Wie de bijzondere leergang BO volgde en in het BO werkt krijgt nu een premie van 1216 frank per maand. Maar het getuigschrift is nog altijd niet verplicht.

Over hoeveel personeelsleden praten we?

THEO MARDULIER: In het BO gelden bijzondere omkaderingsnormen die volgens het type verschillen. Er zijn, omgerekend in voltijdse equivalenten, 8927 organieke ambten. Hierin zijn de leerkrachten, bestuurs- en administratief personeel, het paramedisch en het opvoedend hulppersoneel in de internaten en alle andere medewerkers begrepen.

Er zitten 37.485 leerlingen in het BO: 1645 kleuters, 21.018 lagere schoolkinderen en 14.822 scholieren van het secundair onderwijs. We noteren zo'n 19.000 licht mentaal gehandicapten en ongeveer 7000 kinderen met ernstige leerstoornissen.

Het Buitengewoon Basisonderwijs telt 202 scholen en het Buitengewoon Secundair 119.

Acht types

Er zijn acht types in het buitengewoon onderwijs. Kent u ze allemaal?

- **Type 1** is aangepast aan de opvoedingsbehoeften van kinderen en jongeren met een **licht mentale handicap**. Het vangt veel kinderen op die al één of verscheidene jaren in het gewoon onderwijs doorbrachten maar daar niet konden volgen. Dit aangepast onderwijs geeft de leerling een zo ruim mogelijke basistechniek voor schrijven, lezen, rekenen en bewegingsopvoeding. Hun mogelijkheden zijn van die aard dat een integratie in het gewoon sociaal en beroepsmilieu mogelijk is. Type 1 wordt niet als kleuteronderwijs georganiseerd.

- **Type 2** is voor leerlingen met een **matige of ernstige mentale handicap**. Hier worden enkel dagelijkse zaken aangeleerd die het zelfstandig leven bevorderen (zelfredzaamheid, sociale vaardigheden en een aangepaste opleiding met arbeidskarakter). Heel wat leerlingen uit dit type

gaan later naar een beschutte werkplaats.

- **Type 3** is bedoeld voor kinderen of jongeren met **ernstige emotionele en gedragsproblemen**. Dit type besteedt veel aandacht aan de persoonlijkheidsontwikkeling van het kind.

- **Type 4** is aangepast aan leerlingen met een **fysieke handicap**. Deze kinderen hebben vaak ernstige bewegingsmoeilijkheden. De oorzaken liggen meestal in een aangeboren of door een ongeval veroorzaakte hersenbeschadiging met onder meer verlamming tot gevolg.

- **Type 5** is bestemd voor leerlingen die wegens **ziekte of een zwakke gezondheid** (waaronder astmapatiënten) erg lang in een ziekenhuis of een andere medische instelling moeten verblijven, zodat het onderwijs daar moet worden gegeven.

- **Type 6** is aangepast aan de opvoedingsbehoeften van kinderen of jongeren met een **visuele handicap (blinden en slechtzienden)**. Ze leren er o.a. het brailleschrift.

- **Type 7** is aangepast aan de opvoedingsbehoeften van kinderen of jongeren met een **auditiële handicap (doven en slechthorenden)**. Daar communicatie van groot belang is voor deze leerlingen, zijn liplezen, hoortraining, verstandelijke ontwikkeling en emotionele training belangrijke accenten.

- **Type 8** is aangepast onderwijs voor kinderen met **ernstige leerstoornissen** die niet door een mentale stoornis kunnen worden verklaard. De leerlingen kunnen van het BLO terugkeren naar het gewoon lager onderwijs als de verwijzing naar type 8 vroegtijdig gebeurde en als de leerproblemen konden worden weggewerkt. Wanneer ze het lager onderwijs binnen type 8 volgen stappen ze nadien veelal over naar het gewoon beroepssecundair onderwijs. Dit type bestaat niet in het kleuter- en secundair onderwijs.

Op maat in het BuSO

In het buitengewoon secundair onderwijs (BuSO) bestaan vier verschillende opleidingsvormen. In elk van deze opleidingsvormen kunnen leerlingen, die naar verschillende types verwezen zijn, samen de lessen volgen.

- **Opleidingsvorm 1** wil bijdragen tot een actief en zinvol leven van mensen die wegens de ernst van hun handicap niet kunnen deelnemen aan het arbeidsproces. Ze worden voorbereid op het leven in een beschermde woonomgeving.

- **Opleidingsvorm 2** geeft naast een algemene en sociale vorming ook een arbeidstraining om de integratie in een beschermd leef- en arbeidsmilieu mogelijk te maken.

- **Opleidingsvorm 3** geeft leerlingen een algemene en sociale vorming en beroepsopleiding. Voor hen wordt een integratie in het gewoon leef- en arbeidsmilieu beoogd.

- **Opleidingsvorm 4** is alleen voor normaalbegaafde kinderen met een handicap. De structuur van deze opleidingsvorm is volledig gelijk aan deze van het gewoon ASO, TSO, BSO en KSO. ■

Worden kinderen niet te snel in een apart kastje gestopt?

De meeste leerkrachten kennen het buitengewoon onderwijs niet.

• Departement Onderwijs - Dienst organisatie BO - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel - + 02-211 44 08 • In een volgende KLASSE leest u meer over het geïntegreerd onderwijs, een onderwijsvorm die de overgang tussen het BO en het gewoon onderwijs wil vergemakkelijken en de zorgverbreding inhoud geven.

Sinds januari, toen het debat werd ingezet, luisterde de *Dienst voor Onderwijsontwikkeling* (DVO) naar bijna 3000 leerkrachten, meestal verenigd in vakgroepen. De *Infocel Eindtermen* ontmoette tijdens een dertigtal info-avonden meer dan 1000 belangstellenden uit de socio-culturele wereld, waaronder oudercomitees en politieke partijen. «Is het echt niet meer dan dat?», klonk het vaak op zo'n avond als de feiten in hun juiste context werden gezet. «Veel mensen zijn slecht geïnformeerd», getuigt een van de vier medewerkers van de Infocel. «Ze schuiven de zwarte piet onterecht door naar de minister die van alles zou opleggen en de vrijheid zou beperken, terwijl ze niet op de hoogte zijn van de autonomie van de inrichtende machten en/of hun koepelorganisaties. Daarom beginnen we doorgaans met een uiteenzetting over de structuur van het Vlaams onderwijs. Ze worden soms op het verkeerde been gezet door de polemieken in de krant. Zulke informatiebijeenkomsten zijn daarom heel constructief, verhelderend en ze ruimen misverstanden uit de weg. Wij informeren en registreren. Nu nog, meer dan vóór de grote vakantie, moet elke avond iemand van ons de baan op. De schriftelijke reacties zijn stilgevallen maar er blijft een grote behoefte aan informatie. Dit noemen wij de nazorg. Velen willen zich voorbereiden op de definitieve invoering van de eindtermen en verlangen dus ondersteuning.»

Het kritisch minimum

Voor het eerst werd over onderwijszaken een brede maatschappelijke discussie gehouden. Dit keer kwam het debat over de invoering van een vernieuwing niet achteraf maar ervoor.

EINDTERMEN

Dat is een nieuwe cultuur in het Departement Onderwijs. Het debat over de eindtermen voor de eerste graad van het secundair onderwijs verliep in een vrij emotionele sfeer. Onder meer tal van pressiegroepen uitten scherp hun kritiek over het zogeheten vastgelegde minimum.

Uren afpakken

Een dertigtal maatschappelijke verenigingen, van *Amnesty International* tot *PROGES* (Vereniging voor de Promotie van Gezondheid op School) reageerden schriftelijk. Zij zien de vakoverschrijdende eindtermen als een brug om te participeren in het onderwijs. Dit maatschappelijk debat over de eindtermen is een vorm van open beleid en een eerste oefening in het leren meepren. Deze oefening is misschien nog onvolkomen want vaak werd het debat gevoerd over randvoorwaarden als «er komen weer andere boeken terwijl er net nieuwe werden gedrukt» of «ze gaan me lesuren afpakken». Debatteren over inhouden is nog niet vanzelfsprekend. Maar het Departement Onderwijs gaf alvast de aanzet tot een echte debatcultuur.

U hebt geen tijd gehad om aan de discussie deel te nemen? Niet erg. *KLASSE* volgde het maatschappelijk debat en noteerde de meest voorkomende op- en aanmerkingen samen met de reactie van de Dienst voor Onderwijsontwikkeling.

1. «Wat een afschuwelijk woord: eindtermen. Noem dat toch gewoon kerndoelen.»

Een kerndoel is een zeer algemene doelstelling. Eindtermen omvatten een verzameling van doelstellingen die op het einde van een periode, de basisschool en de drie graden van het secundair onderwijs, bereikt moeten worden. Binnenkort komen er naast eindtermen ook ontwikkelingsdoelen voor het kleuter- en het buitengewoon onderwijs. Die moeten niet zozeer bereikt dan wel uitdrukkelijk

nagestreefd worden.

2. «De vrijheid van onderwijs is om zeep.»

De eindtermen doorbreken het dynamisch evenwicht in de vrijheid van onderwijs niet. De eindtermen laten nog ruimte aan de inrichtende machten. Sommigen beweren dat de overheid te zwaar ingrijpt maar dat is niet zo. Sinds het schoolpact keurt de overheid de leerplannen goed en controleert de inspectie «het peil der studiën». Dat controleren gebeurt wel met veel gezond verstand maar ook erg intuïtief bij gebrek aan duidelijke criteria. Met de eindtermen wordt eindelijk duidelijk wat er onder een *minimumpeil der studiën* moet worden verstaan.

Er is trouwens geen enkel land waar de overheid niet op een of andere manier controle uitoefent op wat er op school wordt geleerd. Men vindt dat terug in opgelegde overheidsleerplannen of in centrale toetsen. Vlaanderen is altijd een uitzondering geweest. Vermits het om minimumdoelstellingen gaat staat het bij ons iedere inrichtende macht vrij te beslissen wat ze zelf aan de eindtermen wil toevoegen. Ook de manier waarop de eindtermen worden aangepakt is volkomen vrij. De overheid zal zich niet moeten met het toetsen van leerlingen met het oog op het al of niet slagen. Er komen geen centrale toetsen. De gemeenschapsinspectie zal wel onderzoeken of een school voldoende inspanningen levert om de eindtermen te bereiken.

Discussie? Kritiek? Zoiets heet nu een maatschappelijk debat. Ook voor onderwijs nog gewoon.

3. «De eindtermen verhinderen de scholen te werken volgens hun eigen pedagogisch project.»

Alleen een zeer concrete formulering zou pas dwingend zijn en het onderwijsgedrag mee bepalen. Maar zelfs een vrij concreet omschreven eindterm als «een stamboom kunnen reconstrueren tot twee generaties terug» is gewoon een resultaatsverbintenis. Deze eindterm legt de leerlingen inderdaad op een kleine stamboom te maken. Maar hoe de scholen dat aanbrengen is hun zaak.

4. «Alle vakken worden haast volledig volgestopt met eindtermen.»

Voor sommige vakken moeten de voorstellen inderdaad wat worden ingebonden. Dat blijkt uit het maatschappelijk debat. Er waren anderzijds genoeg praktijkmensen in de commissies. Zij stellen zich garant dat de eindtermen nog genoeg speling bieden voor het opstellen van eigen leerplannen en voor de eigen creatieve inbreng van de leerkrachten.

5. «De eindtermen vullen drie vierde van de leer-

stof in. De vrijheid van de leraars is aan banden gelegd.»

Dat staat nergens. De impact van de eindtermen verschilt van vak tot vak. Als je in de eerste graad van het secundair onderwijs met een nieuw vak begint moet eerst de basis worden aangebracht. Een aantal begrippen, definities en principes moeten dan worden gegeven. Later zullen er voor dat vak minder eindtermen vastgelegd zijn. Het tijdstip waarop een vak wordt gegeven speelt dus een rol maar ook de aard. Wiskunde is zeer systematisch opgebouwd. Als je de stof in het eerste jaar niet systematisch behandelt kom je nergens. Ten slotte kunnen we ons afvragen hoe lang een basisvorming meegaat. Muzikale en plastische opvoeding komen niet meer voor na de eerste graad. We moeten daar bijgevolg voor een afgerond geheel zorgen.

6. «Alle eindtermen zijn zeer concreet en toetsbaar.»

Veel eindtermen geven alleen een richting aan, zoals «een gesprek dat op normale spreeknelheid gevoerd wordt kunnen beluisteren». Inhoudelijk duiden ze niets.

7. «Eindtermen zijn minimumdoelstellingen voor alle leerlingen van een school.»

In de memorie van toelichting staat dat eindtermen de doelstellingen zijn die door de meerderheid van de leerlingen op het einde van een periode worden

bereikt. Meerderheid moeten we verstaan als de meerderheid van heel de Vlaamse schoolbevolking. Dat is de modale leerling. Een doorsneeleerling zou dus moeten kunnen voldoen aan de criteria van de eindtermen. Dat is ook de maatstaf voor de inspectie. Maar de recrutering van leerlingen is niet in alle scholen dezelfde. Of de eindtermen in elke school in voldoende mate worden bereikt moet de inspectie interpreteren. Een migrantenschool zal het daar bijvoorbeeld veel moeilijker mee hebben maar het schoolteam kan zich toch genoeg hebben ingespannen. Voor de voorbereidende A-afdeling kunnen de minimumdoelstellingen en die meerderheid dan weer geen probleem zijn. Op de meerderheid kan je geen procent plakken. Dat verschilt van school tot school.

8. «De eindtermen leiden tot versimpeling.»

Veelal wordt vergeten dat de eindtermen uitsluitend een minimum bepalen. Lagere schoolkinderen die later naar het beroepsonderwijs gaan hebben geen boodschap aan ingewikkelde regels van de Franse

grammatica. Maar wanneer een kind kiest voor algemeen secundair onderwijs (ASO), dan moeten spraakkunst mét zinsontleding en dictees veel meer gewicht krijgen. De lagere school wordt veel te veel beschouwd als een voorbereiding op het ASO. Ze is daarentegen een volksschool met een eigen functie: een basisvorming geven tot 12 jaar aan alle kinderen van het volk. En kwaliteitsonderwijs mag men niet verwarren met elitair onderwijs.

9. «De eindtermen zijn een verkapte poging om opnieuw het VSO in te voeren.»

Het VSO was een structurele verandering die te maken had met het uitstellen van de studiekeuze. Eindtermen gaan over inhouden die gemaakt zijn voor de eenheidsstructuur. Ze gelden voor onverschillig welke structurele invulling.

10. «Het peil gaat de dieperik in.»

De doelstelling van de eindtermen is veel meer kinderen het minimum laten bereiken. Daardoor zal het algemeen minimumpeil stijgen. Of de uitbreiding op de eindtermen ook zal stijgen ligt aan de scholen en hun inrichtende macht. De invoering van de eindtermen neemt immers de niveauverschillen tussen de scholen niet weg.

11. «Een school die voldoet aan het criterium van de eindtermen mag op haar lauweren rusten.»

Iemand die geslaagd is moet wel voldoen aan de eindtermen. Maar een leerling is niet automatisch geslaagd als hij de eindtermen bereikt heeft. Het toekennen van een getuigschrift kan dus afhangen van wat de school aan de eindtermen toevoegt in haar programma. Dat is dan weer een voorbeeld van de vrijheid van onderwijs. De klasseraad oordeelt autonoom over het slagen of niet slagen, rekening houdend met al de doelstellingen van de school, dus ook de doelstellingen die tot het eigen opvoedingsproject behoren.

In het maatschappelijk debat brachten ouders naar voren dat wie in het secundair onderwijs voldeed aan de eindtermen geen C-atteest kon krijgen. Inrichtende machten antwoordden hierop dat de ouders op voorhand duidelijk moeten weten wat de school van hun keuze toevoegt aan de eindtermen. Het verschil tussen de eindtermen en het uitgebreider programma, eigen aan de school, moet dus herkenbaar zijn. Dat zal waarschijnlijk ook een criterium worden om de leerplannen op te stellen. Via de participatieraden willen ouders meepraten. Ze willen vooral duidelijkheid over wat de kinderen minimaal moeten beheersen en wat ze van «hun» school mogen verwachten. De eindtermen zijn in dit opzicht een instrument voor inspraak. Kennis van de officiële basis voor de leerinhouden verlaagt de schooldrempel voor heel wat participanten. Dat kan alleen maar een democratie ten goede komen.

12. «De leerlingen moeten encyclopedische kennis over geschiedenis uit het hoofd leren.»

Het internationaal bestudeerd concept van dertien periodes had niet als doel de leerlingen met een tempo van tien bladzijden per lesuur encyclopedische feiten te laten leren, van de prehistorie tot nu. Dat was duidelijk niet zo. De commissie eindtermen is nu wel afgestapt van de dertien periodes. Deze gelden alleen als voorbeeld en de inrichtende machten mogen, volgens vastgelegde criteria, een eigen indeling kiezen. Ten minste twee periodes worden grondig behandeld. Het blijft de bedoeling om leerlingen historische gebeurtenissen en feiten te leren situeren in de hele tijdsyclus. ■

• De Infocel Eindtermen gaf haar syntheserapport aan de onderwijsminister. Dit verslag van het maatschappelijk debat over de eindtermen voor de eerste graad secundair onderwijs is één van de elementen die meespelen in het aanpassen van de voorstellen. De andere twee elementen zijn de versie die in januari werd verspreid en de inbreng van de netten en vakverenigingen en de andere participanten. Hiermee legt de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) de basis voor een nieuwe versie. Voor de paasvakantie zou dit herschrijven afgerond zijn. Daarna gaat de bundel voor goedkeuring naar de Vlaamse Raad.

• Infocel Eindtermen - Postbus 920 - 1000 Brussel 1 - ☎ 02-219 18 00 - fax 02-219 77 73

«Daar gaat onze vrijheid.»

De communicatie zou nu veel vlotter moeten verlopen.

Het glazen huis

Meer dan 12.000 vragen verwerkt de INFOLIJN van het Departement Onderwijs per jaar. Het is de populairste dienstverlening van een centrum waar elke dag 26 personeelsleden zorgen voor infor-

COMMUNICATIE
matie en documentatie van het onderwijsveld en van de braakliggende grond daarrond. De activiteiten passen in het glazen huis dat het Departement Onderwijs voor u wil zijn. Of ze daar ook even iets voor u kunnen uitvlooien?

Hij hangt wéér aan de lijn. De gescheiden vader die klachten heeft over het bezoekrecht van zijn schoolgaand kind en aanhoudend om juridische stappen verzoekt vanuit het Departement Onderwijs. Duidelijk een vraag die de bevoegdheid van de INFOLIJN overschrijdt maar leg het de man maar eens uit.

Daarstraks was er ook een student die vroeg om even een bibliografie samen te sprokkelen voor zijn thesis. Dat komt vaker voor. Maar de informatieverstrekker van dienst speelt het spelletje niet mee.

De meeste vragen aan de INFOLIJN zijn echter eenduidig en krijgen ook meteen antwoord: een lijstje van hotelscholen in de buurt, een brochure over eindtermen, het telefoonnummer van de dienst studietoelagen enz.

Het Centrum voor Informatie en Documentatie (CID) doet echter veel meer dan het beantwoorden van vragen via de INFOLIJN. De algemene hoofddoelstelling van het Departement Onderwijs is kwaliteitsvol onderwijs mogelijk maken en bevorderen. Het centrum neemt daarbij het onderdeelje voorlichting voor zijn rekening. Dat is een huis met vele deuren. Al hangt er boven elke deur «Openbaarheid van bestuur». U kunt er dus terecht.

Het centrum bestaat uit een aantal diensten die alle op de een of andere manier aan voorlichting doen: omzendbrieven en wetgeving, publikaties, de bibliotheek, een databank, het persoverzicht, een Europees netwerk, de infolijn enz. Daarnaast organiseren ze werkbezoeken, infostands, voorlichtingscampagnes en projecten. Een overzicht.

Omzendbrieven en wetgeving: blauw en wit

De communicatie met de scholen verloopt de jongste jaren veel vlotter dan vroeger. Dat ligt

aan een stel ingrijpende structurele maatregelen. Sinds de ambtenaren in werkstations werken, weet iedereen altijd precies wáár elk dossier zit en is er voortdurend rechtstreeks contact mogelijk tussen de betrokkenen. Ook de omzendbrieven werden uitgekuisd en vereenvoudigd. De papierstapel werd sterk gereduceerd. Nu krijgt elke school nog alleen wat ze echt nodig heeft en vraagt het Departement alleen nog gegevens op waar het ook iets mee doet. Bovendien vraagt het die gegevens maar één keer meer. Het lijkt allemaal vrij logisch. Maar enkele jaren geleden was het omgekeerde waar.

Toch blijft de ingewikkelde onderwijswetgeving een oud zeer. Er verschenen vorig jaar alleen al 75 bijwerkingen en aanvullingen op de blauwe en witte produkten. Daar zorgt het CID ook voor. In de blauwe (codificatie) zitten de wetten en reglementen, in de witte (de coördinatie) zitten de omzendbrieven.

Deze klus wordt door één man opgevolgd. Daardoor kon de trefwoordenlijst bijvoorbeeld niet meer worden bijgewerkt, wat opzoekwerk en gebruik bemoeilijkt. Bovendien is ook de gebundelde wetgeving aan herziening toe.

De onderwijsbibliotheek: in beweging

Vorig jaar verhuisde het CID naar de overkant van de Koningstraat. Daar was er evenwel geen plaats voor de volledige boekencollectie van de centrale bibliotheek (enkele honderdduizenden boeken over alle mogelijke onderwerpen).

Ondertussen werd beslist dat er voor het hele Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap slechts één centrale, algemene bibliotheek zou blijven bestaan. Deze bibliotheek bevindt zich in het Departement Coördinatie (Boudewijnlaan 30 - 1210 Brussel - ☎ 02-507 48 75).

Daarnaast kan elk departement er één kleinere gespecialiseerde bibliotheek op nahouden. Om die reden wordt het boekenbestand van de vroegere «centrale» bibliotheek van het onderwijsdepartement afgeslankt tot zo'n 15.000 boeken en 150 tijdschriften. Ook het budget én het personeel werden vorig jaar ongeveer tot één derde gereduceerd.

95 % van het oude bestand verhuist dus. Wat behouden blijft zijn vooral boeken en tijdschriften over algemene didactiek, pedagogie, onderwijsbeleid, onderwijsystemen, schoolmanagement enz.

Als de nieuwe onderwijsbibliotheek helemaal in de rekken staat, hoort u er nog van.

Onderwijsbibliotheek - ☎ 02-219 81 89.

De infolijn: geen muzikjes

Sinds het nummer van de infolijn in KLASSE verschijnt («voor al uw vragen over onderwijs...») is het aantal oproepen spectaculair gestegen tot zo'n 12.000 per jaar. Maar ook de mediacampagnes om specifieke brochures aan te vragen (eindtermen, studietoelagen enz.) zorgen soms voor meer dan honderd telefoontjes per dag.

De meeste vragen worden onmiddellijk opgelost, andere vergen wat onderzoekswerk. Omdat de infolijn uit de scholendatabank ook adressen van scholen geeft (bijvoorbeeld met specifieke opleidingen) ontstaat er wel enige overlapping met het werk van de PMS-centra. Een ander

klein probleem: de infolijn zit voorlopig nog niet op dezelfde telefooncentrale als de rest van het onderwijsdepartement. U krijgt dus wel het juiste nummer maar doorverbinden kan niet.

Infolijn - ☎ 02-219 18 00.

Publikaties: dag aan dag

Enkele jaren geleden werden er een vijftal brochures per jaar geproduceerd. Nu zijn dat er enkele tientallen. Bovendien zijn daar heuse boeken en video's bij, een CDI, meertalige publikaties en ondersteunende media-campagnes. De schooladministraties krijgen sinds kort ook een volledige jaarkalender met dag aan dag alle instructies, specifiek aangepast aan hun niveau en onderwijsvorm.

Elke morgen verschijnt al vóór 10 u. een gedetailleerd persoverzicht met alle knipsels over onderwijs uit binnen- en buitenlandse kranten. Ook daarop kunt u zich abonneren.

Wie een volledig overzicht wil van alle beschikbare publikaties en brochures kan de gratis catalogus aanvragen op het nummer 02-219 94 36.

ADIOV-databank: voor u geselecteerd

Er verschijnt in Vlaanderen ongelooflijk veel over onderwijs: beleidsteksten, onderzoeksrapporten, boeken en tijdschriften. Bij ADIOV (Automatisch Documentatie- en Informatiesysteem

voor het Onderwijs in Vlaanderen) stoppen ze gegevens over al die publikaties in een databank.

In drie jaar tijd hebben ze meer dan 4000 documenten beschreven. U kunt dat bestand zelf 24 u. op 24 u. raadplegen (met een modem) of thematische lijsten aanvragen.

ADIOV: ☎ 02-219 82 19.

Projecten: brede activiteiten

Om zoveel mogelijk mensen goed te informeren voor het maatschappelijk debat dat de overheid soms voorstelt (o.a. over de eindtermen) organiseert het CID media-campagnes, publiceert het ondersteunende brochures enz. Daarnaast zijn er de talrijke projecten (V-dag, Dynamo 2 enz.) die op een bijzonder grote respons in de scholen kunnen rekenen. En dan zijn er nog de Europese netwerken en de internationale samenwerking waarop we bij een andere gelegenheid nog eens terugkomen.

Voor meer informatie: de boer op

Het Departement Onderwijs heeft een speciale infostand waarmee het bijna elke week op een andere plaats in het land de (internationale) mogelijkheden van het onderwijs toelicht. Talrijke medewerkers en beleidsverantwoordelijken zijn trouwens het hele jaar door wel ergens te gast op studiedagen, debatten, congressen en colloquia om de dialoog aan te gaan over onderwijs in Vlaanderen.

Er zijn de leerkrachten die met hun collega's naar Brussel komen (voorlopig vooral basisscholen) maar er zijn ook de zogeheten Rondes van Vlaanderen waarmee de medewerkers van het Departement naar de provincies trekken om toelichting te geven en contact met de basis te krijgen. Zo kwamen tijdens de grote vakantie meer dan 1500 afgevaardigden van zo'n 600 secundaire scholen naar zo'n provinciale samenkomst. Dat is bijna 60 % van de scholen. Eén grote vaststelling: scholen die al een vlot contact met de administratie hebben, zijn hier ook aanwezig. Zo'n 40 % van de scholen stuurt echter zijn kat en uit die groep komen nadien meestal de grootste klagers. ■

BEZOEK HET DEPARTEMENT ONDERWIJS

Hierbij nodigen we u uit om samen met uw collega's een bezoek te brengen aan «het ministerie van onderwijs». U bent met een groepje van minimum 12 en maximum 18 (basis), 20 (hoger) of 25 (secundair)?

Dan stellen we samen met u een programma samen. U bezoekt de mensen van het werkstation die uw dossier behandelen, u praat met de inspectie, u komt op bezoek bij KLASSE, u bezoekt de computerzaal van het departement, krijgt toelichting van de juridische dienst, het Centrum voor Informatie en Documentatie... u kiest zelf maar uit wat u interessant vindt. Bovendien krijgt elke bezoeker een uitgebreide informatiemap en kunt u (vrij goedkoop) blijven eten in het Arcadengebouw.

Dit contact kan in twee richtingen positief werken: «het ministerie in Brussel» krijgt voor u een gezicht maar ook de ambtenaren zijn blij de mensen te leren kennen waarvoor zij uiteindelijk werken. Van dit wederzijds contact kan het onderwijs alleen maar beter worden.

Neem contact op met Luc Van Parys - Centrum voor Informatie en Documentatie - Koningsstraat 71 - 1000 Brussel - ☎ 02-219 79 44 - fax 02-219 77 73.

Alle vingers opgestoken?

Voor de vierde keer werd bij het begin van het schooljaar een Beperkte Statistische Telling (BST) gehouden. In het basisonderwijs en secundair onderwijs

STATISTIEK

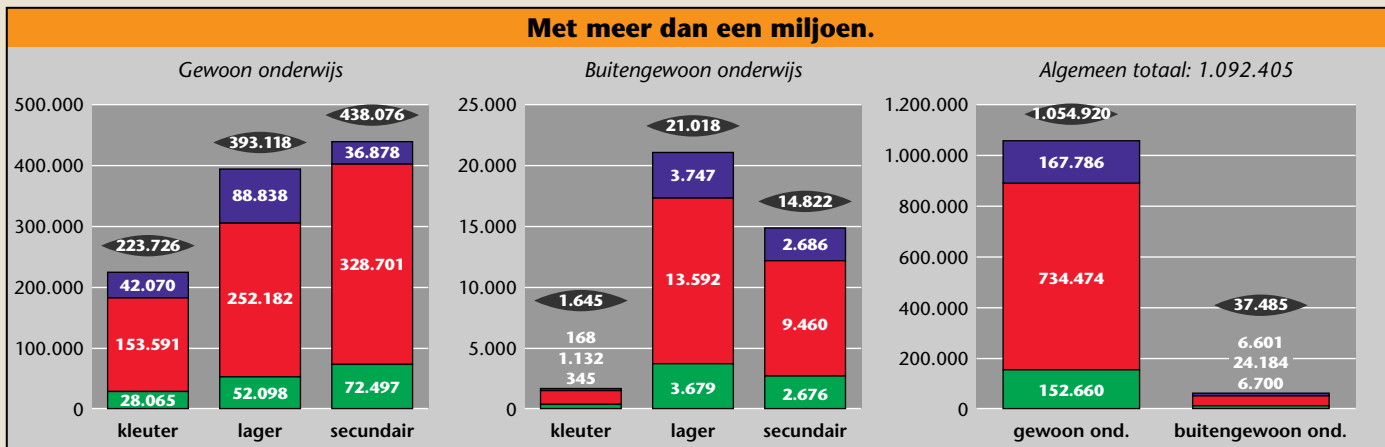
staken hierbij in totaal meer dan een miljoen leerlingen hun vinger op. De tellers noteerden in het gewoon en buitengewoon onderwijs bijna 5000 leerlingen méér dan vorig schooljaar. Waar zitten de verschillen? En wie vergat er zijn vinger op te steken?

Vanaf het schooljaar 1991-1992 is de datum van de algemene telling verschoven naar 1 februari. Om bij de start van het schooljaar een idee te hebben van het aantal leerlingen voor budgettaire en beleidsdoelinden organiseert het *Bestuur Statistische Telling (BST)*. Scholen kunnen op twee manieren hun antwoorden opsturen: via het klassiek telformulier of een gepersonaliseerde PC-invuldiskette. Dit jaar gebruikten 70 % van de scholen de PC-diskette. Dit is 6 % meer dan vorig jaar.

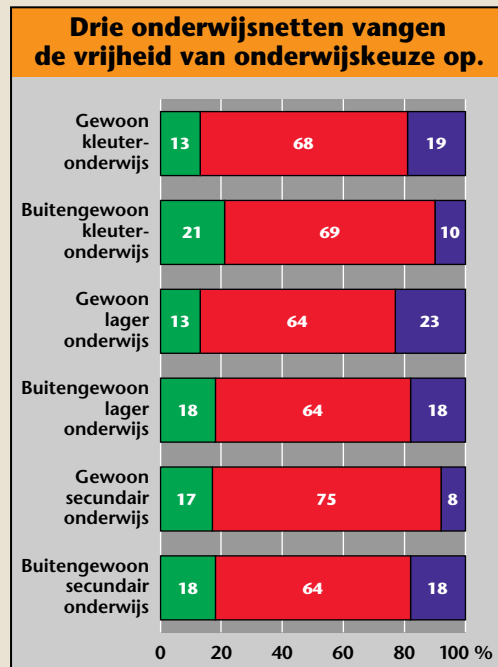
Net als vorig jaar is de algemene trend: meer kleuters, minder leerlingen in het lager onderwijs, meer leerlingen in het secundair onderwijs. Aardverschuivingen werden echter niet waargenomen.

- ARGO = *Gemeenschapsonderwijs*
- VGO = *Vrij gesubsidieerd onderwijs*
- OGO = *Officieel gesubsidieerd onderwijs*
- totaal

Grafiek 1

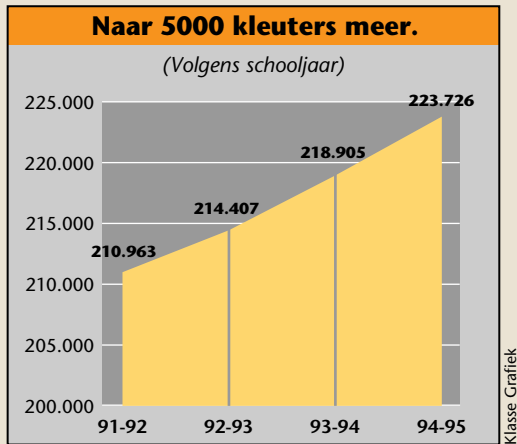

Grafiek 2

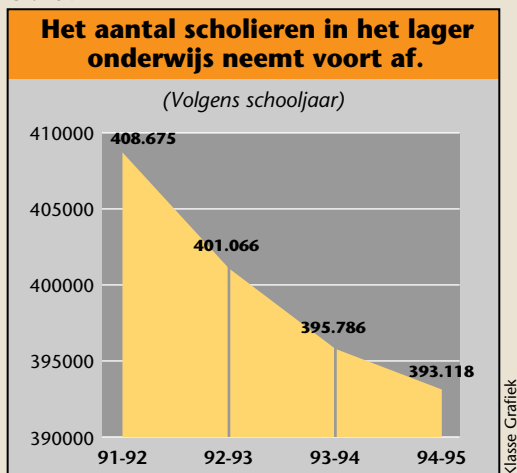
Hoe is de spreiding van de leerlingen per onderwijsniveau en per onderwijsnet?

Grafiek 3

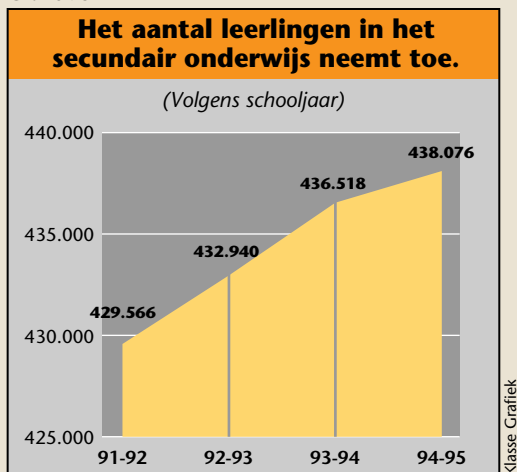
Dit schooljaar organiseren 2097 scholen gewoon kleuteronderwijs. Hier kwamen 4821 kleuters bij. Gemiddeld tellen de scholen 107 kleuters. De grootste kleuterschool heeft 366 tot 440 leerlingen.

Grafiek 4

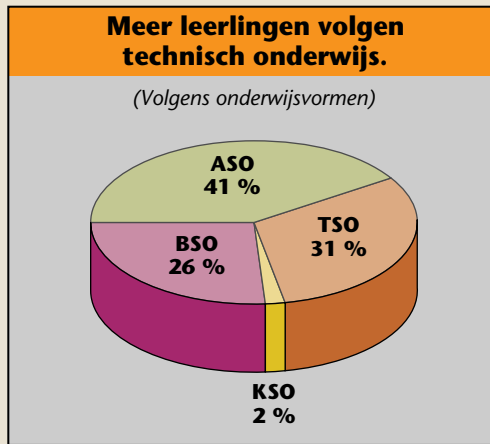
Het gewoon lager onderwijs telt 2668 leerlingen minder van vorig schooljaar. Er zijn nu 2223 scholen die gemiddeld 177 leerlingen hebben. De grootste lagere school heeft 492 tot 666 leerlingen.

Grafiek 5

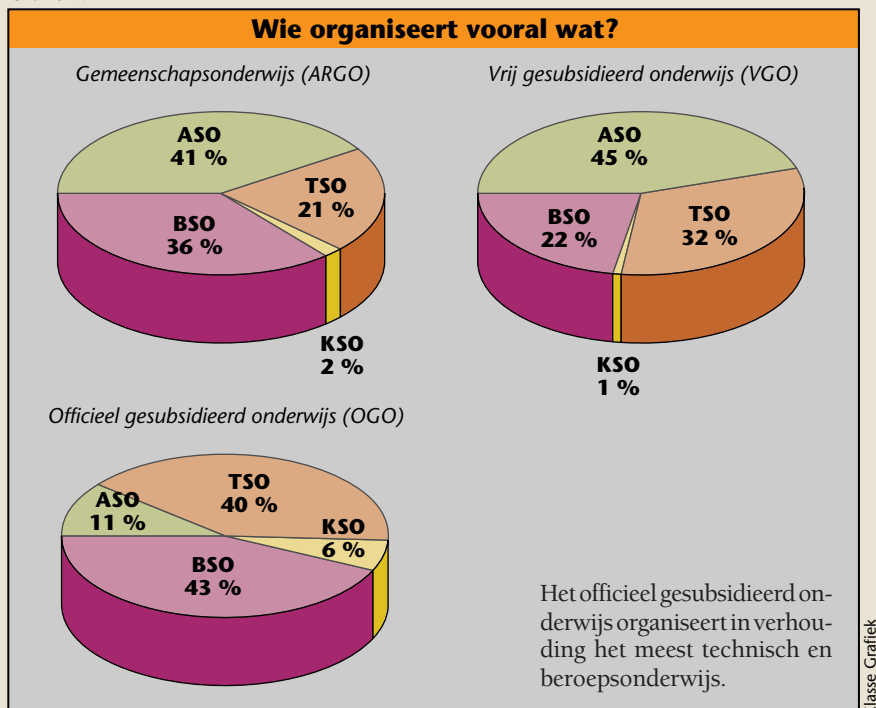
1013 scholen organiseren gewoon secundair onderwijs. Gemiddeld hebben ze 432 leerlingen. De grootste tussen 1521 en 1861.

Grafiek 6

De tweede en derde graad van het gewoon secundair voltijds onderwijs omvatten Algemeen Secundair Onderwijs (ASO), Technisch Secundair Onderwijs (TSO), Kunst Secundair Onderwijs (KSO) en Beroeps Secundair Onderwijs (BSO). Van de betrokken 289.203 leerlingen volgen er 118.037 ASO, 90.435 TSO, 5126 KSO en 75.605 BSO. In vergelijking met vorig schooljaar zitten in het TSO 2603 leerlingen (2,96 %) meer. Ook het KSO krijgt een relatief grotere belangstelling met een stijging van bijna 8 % of 370 leerlingen meer.

Grafiek 7

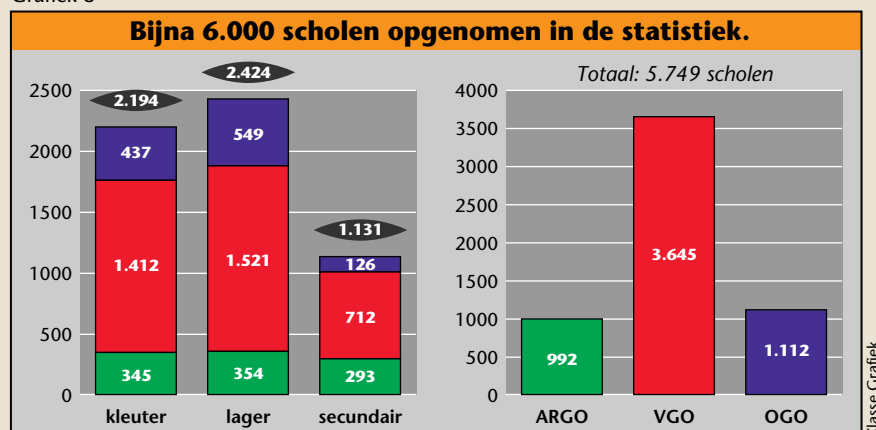

Het officieel gesubsidieerd onderwijs organiseert in verhouding het meest technisch en beroeps onderwijs.

Er werden 3703 scholen uit het kleuter-, lager en secundair onderwijs bevroegd. Het totaal aantal scholen is echter groter omdat de scholen die apart kleuter- en lager onderwijs organiseren in iedere onderverdeling voorkomen. Vandaar het bijna dubbele aantal in de statistiek. ■

Al deze gegevens vindt u veel uitvoeriger in *Statinfo BST - Beperkte statistische telling van de leerlingen- en studentenaantallen in september-oktober 1994 - Basis- en Secundair onderwijs - Departement Onderwijs - Bestuur Statistiek - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel - ☎ 02- 211 46 41*

Grafiek 8

Voor al uw vragen over onderwijs:
Koningsstraat 71
1000 Brussel
☎ **02-219 18 00**

de opendeurdag bij te wonen of er aan mee te werken. Essentieel is dan wel dat het schoolreglement dit inderdaad expliciet vermeldt zodat leerlingen en ouders reeds bij de inschrijving weten waar ze aan toe zijn.

Vragen en Antwoorden Vlaamse Raad - Vraag nr. 137 van 10/5/94

KINDERBIJSLAG

Ik heb de formulieren die ik van de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers ontving en de gevraagde attesten afgegeven aan mijn schooldirectie. Nu vraagt de RKW de uitgekeerde bijslag terug en weigert bovendien nog verder te betalen als ik hem de ontbrekende documenten niet per kerende bezorg. Wat is er aan de hand?

Er is al vaak op gewezen dat de formulieren, bestemd voor de kinderbijslag, **RECHTSTREEKS** naar de RKW in Brussel moeten worden verzonden.

De omweg via uw school brengt immers onnodige vertragingen mee. Die vertragingen kunnen er inderdaad toe leiden dat de RKW betalingen schorsten zelfs overgaat tot terugvoering van uitgekeerde bijslagen over een voorbije periode.

Artikel 152 van de gecoördineerde wetten over de kinderbijslag voor werknemers legt de RKW de plicht op om controle uit te oefenen op het voortbestaan van het recht op kinderbijslag. Als iemand zich onttrekt aan de controle of als de nodige documenten gewoon te laat in Brussel aankomen, ontbreekt de grondslag voor de toekenning van de kinderbijslag, zowel voor de voorbije periode als voor de toekomst. De RKW kan de betalingen pas hernemen als de gevraagde inlichtingen verstrekt worden en de gegeven informatie toelaat het recht op bijslag inderdaad (opnieuw) toe te kennen.

De moraal van het verhaal: voorkom problemen en stuur

altijd alle documenten rechtstreeks naar de RKW - Dienst Onderwijs - Trierstraat 70 - 1040 Brussel - ☎ 02-237 24 50

PEUTERS IN DE KLEUTERKLAS

Soms zijn de jongste peuters van de klas nog niet zindelijk of we moeten ze overdag medicatie of zelfs lichamelijke medische zorgen geven. Behoort dit eigenlijk wel tot onze taak?

De kleuterschool staat sinds 1969 open voor kinderen vanaf 2 jaar en 6 maanden. In een normale persoonsontwikkeling gaan we ervan uit dat kleuters op die leeftijd bijvoorbeeld zindelijk zijn. Kleuters die toch nog training nodig hebben zijn misschien nog onvoldoende rijp om tot het kleuteronderwijs te worden toegelaten.

Anderzijds behoort het niet tot de taken en verantwoordelijkheden van onderwijsgeevenden om kleuters medicatie of andere medische verzorging te verstrekken. Als een leerling regelmatig, tijdens de schooluren, medische zorgen van welke aard ook moet ontvangen (die eigenlijk door bevoegde derden moeten verstrekt worden) kan dat reden zijn om de leerling tijdelijk niet tot de school

ters een voor hen passende pedagogisch verantwoorde oplossing te vinden.

Bron: Vragen en Antwoorden Vlaamse Raad - Vraag nr. 82 van 4 februari 1994

LEERRECHT

Hoe zit het nu eigenlijk met de leerplicht? Kan een leerling op zijn 18de verjaardag stoppen met schoollopen of moet hij het schooljaar helemaal uitdoen?

Elk kind wordt leerplichtig in het jaar dat het 6 wordt. Alle kinderen die geboren werden in 1988 zijn dus leerplichtig sinds 1 september ll. Dit betekent dat deze kinderen moeten leren, maar niet dat ze naar school moeten gaan. In theorie is dus ook huisonderwijs mogelijk. In praktijk zijn het slechts uitzonderingen die dit huisonderwijs voor hun kind echt kunnen waarmaken. Anderzijds is inschrijven in een school niet genoeg. De ouders zijn verantwoordelijk voor het regelmatig schoollopen van hun minderjarige kinderen.

De leerplicht geldt voor een volle periode van 12 schooljaren. Daarom wordt van een achttienjarige gevraagd het schooljaar van het jaar waarin hij of zij 18 wordt, ook te voltooien. Vanaf zijn 18de verjaardag is uw meerderjarig kind zelf verantwoordelijk voor zijn eigen schoolloopbaan en dus ook voor bijvoorbeeld de verantwoording van elke afwezigheid. Anderzijds is natuurlijk een zeventienjarige die zijn of haar diploma secundair onderwijs al op zak heeft, niet langer leer-

LEERLING IN HET WEEKEND?

Mijn zoon kreeg op school een brief mee waarin de directie stelt dat hij verplicht aanwezig moet zijn op de jaarlijkse opendeurdag. De school plant dan zelfs enkele lessen. Kan de school mijn zoon verplichten in een weekend naar school te gaan?

Een opendeurdag van een onderwijsinstelling staat in principe los van de afwerking van de leerprogramma's. De leerlingen moeten er dus niet aanwezig zijn als ze geen zin hebben. MAAR. Om pedagogische, organisatorische of andere redenen kan een school een occasionele of permanente afwijking vragen. Die aanvraag kan bijvoorbeeld inhouden dat uitzonderlijk praktijklessen (demonstratielessen) worden gegeven tijdens een publieke manifestatie in een weekend. De aanwezigheid van de leerlingen bij die lessen is dan inderdaad vereist.

In het begin van het schooljaar hebt u het schoolreglement voor akkoord ondertekend. Niets belet een school hierin een bepaling op te nemen om de leerlingen sowieso (dus los van enige vorm van onderricht) te verplichten

Moeten kleuterleidsters alles doen?

toe te laten.

De bevoegde equipe voor medisch schooltoezicht en het PMS hebben zelf geen medisch-curatieve taken. Ze kunnen wel worden geraadpleegd door ouders en onderwijsgeevenden om voor de betrokken kleu-

plichtig.

Meer informatie over de leerplicht vindt u in de **nieuwe brochure Leerplicht Leerrecht**. Departement Onderwijs - Centrum voor Informatie en Documentatie - Koningsstraat 71 - 1000 Brussel - ☎ 02-219 18 00

UW REACTIE

Waarom Martine Van Goethem uit Aarschot wél een stel educatieve boeken krijgt van Garant en u niet, vraagt u? Stel dat u deze maand eens een brief schrijft naar KLASSE met uw (ongezouten) mening over dit blad of over onderwijs. Ja, dan! KLASSE - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel

Afgiftekantoor 8500 Kortrijk 1
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Departement Onderwijs - Redactiesecretariaat KLASSE
Koningsstraat 138 - 1000 Brussel

TIJDSCRIFT

verschijnt maandelijks (behalve in juli en augustus)

Klasse

VEEL FRIET

Dertien procent van de elfjarige jongeren in Vlaanderen zeggen elke dag frieten te eten. Dat percentage zakt weliswaar met het ouder worden (vooral bij de meisjes) maar ongezond voedsel is blijkbaar bijzonder aantrekkelijk. Dagelijks eten van groenten bijvoorbeeld is bij de Vlaamse jongeren in vier jaar tijd gedaald van 72 % naar 52 %. Het zijn maar enkele van de vaststellingen uit het grootscheeps onderzoek voor de Wereldgezondheidsorganisatie bij 10.000 Vlaamse jongeren. In deze KLASSE vindt u ook de meest recente gegevens over roken, drinken, voeding, medicatie, sport, vrije tijd, gezins- en schoolbeleving bij jongeren tussen 11 en 17 jaar. Wist u bijvoorbeeld dat 20 % van de jongeren bang zijn van één of meer leerkrachten?

België - Belgique	
PB	
8500 KORTRIJK 1	
4	281